

Ціна 75 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXIII

ЛИПЕНЬ-СЕРПЕНЬ — 1972 — JULY-AUGUST

Ч. 269 270-271

НОВІ ДНІ

UNIVERSALNYI ILLUSTRUVANNIA MISCYNNIK

Основник, видавець і редактор 1950-1969
П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

В. В. Павлюк — адміністратор

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор)

М. Г. Дальний (відповідальний секретар)

І. Д. Пишкало, Р. Рахманний, П. І. Маляр

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів

Австралія — 4.50 австралійських доларів

Франція — 25 франків

Англія — 1.75 фунтів

Всі інші країни Європи, Венесуела — 5.00 дол.

Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolar, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevsykyj,
4915 N. Marvine St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Н О В І Д Н І

28 Northcliffe Blvd.

TORONTO 4, ONT., CANADA

Second Class Mail Registration Number 1668

На першій сторінці обкладинки — Галина
Андреадіс. (Див. статтю про неї на стор. 11).

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

П. Карпенко-Криниця — Поезії	1
Павло Маляр — Яке буде завтра?	3
Анатоль Галан — Випадкова зустріч	5
Іван Боднарчук — Любистки	6
Василь Онуфрієнко — Григорій Сковорода	7
А. Верба — Твір про польського козакофіла	8
Надія Донець — Ідеальне подружжя	10
Іван Пишкало — Сила краси голосу і пісні	11
А. Юриняк — Нотатки сучасника	12
Григорій Костюк — Іван Іванович Бакало	14
Лев Биковський — Мої зустрічі з В. В. Міяковським	17
о. прот. Г. Удод — Апостол Андрій Первозванний	19
Роман Рахманний — Московські міражі, київські каштани, В'єтнам і права людини	22
Ліза Самоха — Рік 33-й	24
С. Гординський — Про білу пляму, татарську роботу і каламутну воду	25
Віра Ворскло — Промінь у порожнечі	26
Орися Судчак — Український Монреаль ушанував В. Стефаника	30
Дарія Сіяк — Найновіші видання	31

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Я. Фастин, Гамільтон, Канада	\$12.00
Д-р Я. Войчишин, Оттава, Канада	10.00
І. Панікар, Сан Франциско, США	10.00
А. Тертішник, Оттава, Канада	9.00
Ю. Розгін, Стерлінг Гайтс, США	8.00
В. Вовк, Мінеаполіс, США	8.00
А. Йова, Торонто, Канада	5.00
В. Логин, Гамільтон, Канада	5.00
Ю. Ясинський, Кенога Парк, США	5.00
Р. Темертей, Монреал, Канада	3.50
Ю. Головка, Нортс Бей, Канада	3.50
К. Галецький, Риджвуд, США	3.50
Б. Мигаль, Оттава, Канада	3.50
Г. Рудницька, Монреал, Канада	3.50
Е. Бондаренко, Форт Вейн, США	3.50
І. Дубровський, Силвер Спринг, США	3.50
Г. Грєневич-Гувер, Сан Франциско, США	3.50
Н. Косовська, Чикаго, США	3.50
Л. Кушнір, Філадельфія, США	3.00
К. Ткаченко, Садбури, Канада	3.00
П. Михайлишин, Сандер Бей, Канада	2.50
Б. Груненко, Торонто, Канада	2.50
П. Стрижовець, Трой, США	2.50
О. Ломацький, Силвер Спринг, США	2.50
П. Процик, Рочестер, США	2.00
Р. Жеребецький, Ст. Леонард, Канада	2.00

(Продовження на 3-й стор.)

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.

Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

ДУЖЕ ПОГАНІ ВІРШІ

(Уривки з нової книжки)

"І бачив я небо нове й нову землю..."

(Об'явлення, XXI, 1)

I

Запитав мексіканець мене: "До цього континенту
Не з Ірляндії, часом, добравсь ти солодкий попити наш мед?"
Філіппінець додав: "По твоєму акценту
Ми в тобі добачаєм ірляндця... Ірляндець, а може і швед."

"Ні, прийшов я з Європи в цей край необмежених плянів
І можливостей, правди і волі, добра і утіх..."
Мексіканець нахмурився. Вилупив очі свої олив'яні
Низькорослий метис. І у камері вибухнув сміх.

І цей сміх був такий громовий, саркастично-розлогий,
Що, здавалося, не камера — їдко в'язниця уся гримотить
І регоче, все місто за вікнами, фарми усі, всі дороги,
Захаращені автами, сміхом заллялися вмить.

Я збентежено шуливсь в оточенні в'язнів, як той, що обмовив
Співрозмовця свого, й непотрібних доп'явся гризот.
А гавасць поклав на плече мені руку і мовив:
"Хто ти справді? Жартун? Ідіот?"

II

Ти знов так дивно мені наснилась
В американській в'язниці:
Уся — казкової птиці крила,
З-над круч
Дніпра летючої птиці.

Плянета крутиться... Днів шалене
Роздолля гасне й сія...
А ти,
Дніпрова казка, летиш до мене,
Крізь час і простір летиш, моя.

У шумі крил половіють ниви,
І чути: дише теплом столиця...
Та ось
Полоняють далеч вітри і зливи...
Щеза на другій півкулі птиця.

Але в залізобетоннім кубі
Я знаю, рідна: прийшла ти в гості...
Не сплю...
Ти й тут зі мною, на грані згуби,
Моя навіки, як час і простір.

III

На дошці шахматній міняються фігури,
Мої міняються партнери: демонстрацій
Нових учасники; похмурий
Грабіжник банків; долярових махінацій

І тихий негр, що думав Статую Свободи
В повітря висадить... Вони з коментарями
Життя сприймаючи, кепкують і з нагоди
Залізо й цемент гріти власними тілами.

Черствий невдаха й наркоман; джентльмен
м'язистий
(До речі, вбивця полісмена) і веселі,
Близькі мені, немов брати, контрабандисти —
Майстри в портах не однієї каруселі;

Ще хтось із них лишив слова своєї сили
На стінах камери: "Не ми, а ви бандити!"
"Ми люди, наші матері так говорили!"
"Вбивайте тіло наше, дух наш вам не вбити!"

IV

Озвався негр; "Без жодних від дійсності відхилень
Доскажу вам, чесний ненависник небилиць.
Що справжні божевільні виходять з божевільень.
А злочинці справжні — з переповнених в'язниць."

Раптові нас гнітюча прозорою вуаллю
Огорнула тиша. Заперечень не було.
Показуючи зуби свої білі, мов клавіші роялю.
Негр утер долонею чоло;
І додав: "Усяке зло породжує лиш зло!"

V

На презесні юнацтва і у буднях неспокійного змужніння
Я снів тобою, і я вимріяв тебе, як незамінну
Супутницю, як жадібне доповнення себе і як тужіння
За повним світом, що явля красу довершену й нетлінну.

Так пристрасний творець виношує свій твір, незнаючи спокою.
Щоб, врешті, ствердити себе у муках творчості гарячих.
Так ніч жадає дня, так невідкритий острів смугою чіткою
Усім колюмбама увижається, дивуючи незрячих.

І ти була для мене днем і островом, і твором досконалим,
І повним світом. Я до тебе йшов пекельними шляхами
Крізь літ імлу, крізь полум'я, крізь грози, що безум'ям небувалим
Темили й мучили, долали біллю й мороком нестями.

Та тільки аж в Америці, де ріки молоком течуть свавільні,
Де в щедру дійсність кожна мрія обертається зухвала,
Нарешті, уже сивим, я знайшов тебе, знайшов у божевільні,
І ти мене не упізнала.

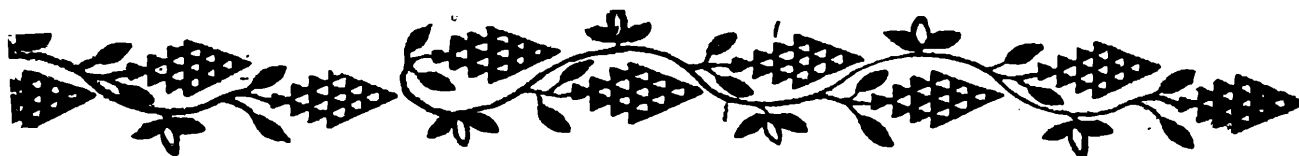
VI

Я відкривав Його не раз, у муці і розпущі,
Уже похований на цвинтарі жарких Америки ночей.
Не не Христос, не Будда, не Конфуцій,
Не Магомет, не Моїсей...

Ім'я Його не знаю Хто Він? Бог, до мене ближчий, атеїста,
Ніяк до святош? Судьба? Космічна Справедливість? Як Його назву.
Того, з Чієї волі згину все ж, мов лист у мряці падолиста,
А поки, душений, здається ще живу?

І як молитися до Нього? Як збагнуть Його, Доцільнотворця
І Архітектора галактики, що Вічний, дивного Творець.
Бентежну землю нашу оберта навколо сонця.
І визнача всьому початок і кінець?

Серпень 1968 і січень 1972.

ЯКЕ БУДЕ ЗАВТРА?

В літературі України 1972 рік зачався під гноблячим тиском депресії, витвореної вилученням з життя ліпших творчих мистецьких й інтелектуальних сил народу, бо ж скільки замовкло в зв'язку з арештами?! Переведені на початку року року арешти письменників, мистців, науковців впровадили літературну дійсність в атмосферу щедринівського спокою "города Глупова", градоначальник якого "упразднив" школи, науки, й утішився, що тепер ніякого приводу до творчого думання не буде.

Поліційними заходами вилучено з літературного життя в Україні творче думання, запанувала справді глухівська тиша, якої лякаються навіть самі градоначальники від літератури. Навіть, де й не сподівається, — чує дихання остраху за завтрашній день літературного процесу в Україні. З роздумуванням про те завтра, наприклад, Борис Котляров опублікував в "Літературній Україні" (25 лютого) нарис про "єдність літературних поколінь, виховання творчої молоді", навіязуючи до минулих років будинку "Слово" в Харкові, щоб у такий спосіб поширено "думати про державну увагу до творчості..." багатьох письменницьких поколінь. Він підкреслює, що нині особливої ваги набуває проблема молодих сил у письменницькому середовищі.

"Аналізуючи спостереження за поетичним життям в нас у Харкові, доводиться відзначити, що й кількісно нового стало менше. Недавно приплив здібних авторів був помітніший", — пише Котляров.

Зрозуміло, що ця біда є не лише харківською, вона є всеукраїнською. На VI з'їзді письменників України, що недавно відбувся, Петро Шелест звертався від імені партії до письменників: "Не можна не торкнутися такого важливого питання, як поповнення Спілки письменників талановитою, ідейно підготовленою молоддю. Адже від цього, зрештою, залежить творча активність Спілки сьогодні, а ще більшою мірою — завтра".

Котляров мало що міг сказати безпосередньо про обговорювану ним літературну дійсність 30-их років, розгромлену порядком "великого державного піклування про літературу". Однак він не може приховати своєї туги за традиціями, пов'язаними в минулому з будинком "Слово", чи також будинком ім. Блакитного. Йому тяжко погодитись з прикритим фактом, давно вже усвідомленим харків'янами, що: "Ніякого будинку "Слова" нема. Є будинок по вулиці такий-то, номер такий-то... І все". Тепер можна лиш подумати, коли сумління прокидається, "про славу історію української радянської літератури, про традиції, які завжди є основою й опорою для новаторства, про неминуще в творчості, про вміння великих письменників у всьому відповідати своєму часу..."

Глухівський "спокій" конче треба було сколихнути, і КПРС видала постанову "Про літературно-художню критику". Довкола постанови провадиться тепер кампанія, щоб витворити рух, яким вивести літературний процес із застою. В другій половині березня відбувся черговий пленум правління Спілки письменників України, а за тим — наради й збори обласних і нижчих письменницьких організацій, на яких, як і на пленумі, головним питанням обговорюється проблема літературної молоді. І в тому словесному рухові виразно проглядає проста істина, що загострена майже до всесоюзних обсягів проблема літературного застою в Україні ніяк не вичерпується проблемою поповнення письменницького цеху підмайстрами й учнями...

Доповідаючи на пленумі Спілки письменників України про "Шлях у велику літературу", Василь Козаченко подає досить утішні дані кількісного поповнення письменницьких рядів в Україні між V та VI з'їздами письменників: "Так, наприклад, тільки в полі зору нашої республіканської комісії по роботі з молодими, перебуває зараз близько 600 обдарованих початкуючих літераторів, твори яких регулярно з'являються в періодичній пресі, а понад 100 із них навіть видали перші, а то й другі книжки. Це — не кажучи про цілу армію початківців, охоплених (а то й не охоплених) літературними студіями та гуртками на підприємствах, в навчальних закладах, школах, військових частинах, які власне, ніякому обліку й не піддаються", — говорить він.

З погляду масового культу літератури це явище справді відрadne. Козаченко підкреслює в своїй доповіді, що сучасна українська молодь "у переважній своїй більшості освічена, начитана", отже молодь не лише та, що йде в літературу. Не можна поскаржитись також на кількість літературної продукції молодих авторів, у доповіді Козаченка читаємо:

"Лише видавництво "Радянський письменник" між 1966 і 1971 роками видало 145 книжок молодих авторів, з яких 81 — перші книжки прози й поезії. В середньому це 30 книжок на рік, з них — 16 перших. Не менше, коли не більше, випускає творів молодих літераторів і видавництво "Веселка". А ще більше — обласні видавництва разом узяті".

Ріст великий, отже, проблема приходу молоді сили в українську літературу полягає в тому, на що вказував Шелест, — в "поповненні Спілки письменників талановитою, ідейно підготовленою молоддю". Так поставлене питання, самозрозуміло, зводиться не до проблеми літератури, як мистецтва, а до партійної політики в літературі. Котляров згадує в своєму нарисі, як свого часу про "Патетичну сонату" Миколи Куліша "революційний німецький письменник Фрідріх Вольф,

переклавши її німецькою (мовою), написав у передмові: "Патетичну сонату" — до цього часу найкращу українську драматичну поему" — в світовій літературі можна порівняти тільки з такими драматичними поемами, як "Фавст" і "Пер Гюнт".

Такі твори не пишуться за постановою партії й уряду, а пишуться за голосом душі й серця, сумління й честі. Якщо про подібні літературні явища сьогодні в Україні й допустимо говорити, то про них згадується, хібащо як про номінальні явища, як про літературні факти, а ні в якому разі, як — про мистецько-ідейні вартості: за цю вартість ліпші автори були нищені в 30-их роках разом з їх творами — порядком "партійно-державного піклування про літературу". А що це піклування лишається незмінним дотепер, то мистецькоідейна вартість літературних творів не дуже й турбує господарів ситуації, ідеться, отже, про політику в літературі. Так Козаченко вважає за неприпустимий приклад те, що "творам певної частини молодих бракує партійної бойовості, високого громадянського патосу, початкуючі літератори несміливо беруться за написання таких творів, у яких би була гідно оспівана героїчна праця робітників, колгоспників, представників розумової праці".

Говорить він і про другий бік справи: "Трапляються автори, які цілковито втратили почуття громадської відповідальності за свою творчість, ба навіть почуття радянського патріотизму, поширюючи в рукописах свої ідейно незрілі чи хибні писання, відхилені друкованими органами. І як наслідок — така ідейно-ущербна писанина потрапляє за кордон, використовується заклятими ворогами Радянської країни для злісних наклепів на політику нашої партії".

Так виглядає ізгон здібніших авторів з літератури: їх не друкують. Промовляв на пленумі не лише Козаченко. Борис Буряк, говорячи про художню молодь і сучасність, висловив свої побажання до літературної молоді інакше:

"Хотілось би, щоб наша творча молодь сміливіше зверталася до зображення внутрішнього світу тих, хто уособлює сучасний прогрес, до аналізу глибинних змін у психології людини праці з зв'язку з соціальним і технічним прогресом. Адже змінюється не лише характер праці, а й спосіб логічного та художнього мислення, сприйняття навколишнього світу, уявлення про красу. І якщо молода людина — вчений чи робітник — дивиться на зоряне небо, на Місяць, на Софійський собор очима людини минулого століття, я перестаю їй вірити навіть тоді, коли вона говорить про "електричний мозок", чи вирощування нового сорту пшениці".

Не викликає довір'я до себе й Буряк таким висловлюванням: саме за окреслену ним позицію в творчості й піддана ізгонові з літератури талановита молодь. Коли переглядаєш офіційні настанови і вказівки не лише молодим авторам, але взагалі українським письменникам, приходиш до сумного факту: українська література не має,

поза всесоюзноприписними істинами своїх, українських, істин. Український письменник просто приголомшений постійно однією й тією ж вимогою писати талановито, високохудожньо — про те саме, про завдання, пляновані в КПРС.

Не багато міг сказати на пленумі також Абрам Кацельсон про "тенденції й проблеми молоді поезії", хоч йому не можна відмовити в слушності за такий вислів при обговоренні стилевих прикмет творчості молодих авторів:

"Нерідко закучерявленість буває й від некритичного наслідування поезії західних модерністичних течій, які культивують, крім відгородженості від життя, ще й войовничу хаотичність та безконтрольність письма. Деяким молодим ця хаотичність і безконтрольність здаються мало чи не виявом "сучасного стилю", такого собі "світового стандарту", до якого, мовляв, слід "підійматися" й нам".

Цю слушність доцільно поширити на українську молоду літературу й на еміграції. Для літератури, для мистецтва взагалі, стандартизація подібна смерті, чи то буде загроза "світового стандарту" чи "всесоюзного стандарту". Автор цієї слушності говорить, що недруги радянської літератури "за рубезем твердять, ніби молодь наша (радянська — П. М.) ізольована від минулого й майбутнього, ніби наше наголошення на сучасному, власне, й має це на меті". Це вже процес асиміляції — затрата зв'язку з минулим і перспективи на майбутнє — гірше за "світовий стандарт" у манері писання. Можна подумати, що Кацельсон і не приховує цієї правди, коли він висловлює ось таку думку:

"Якщо особистість молодого поета цільна й цікава, якщо він експериментує не заради експерименту, а шукає й знаходить, якщо він має свій характер, свій "почерк", свою біографію, зрештою й свою "географію", то й творчість його неповторна".

Асимілюючись, затративши власну біографію й географію, молодий автор неспроможний творити; будучи позбавлений природного ґрунту, він пише на замовлення й тільки. Тому не без слушності Кацельсон зазначає: "Мало, дуже мало за останній час було таких віршів молодих, щоб вони вразили вторгненням у нові життєві пласти, а також і несподіваністю, сміливістю художніх вирішень. Мало дерзаних, мало, якщо хочете, чисто молодечої пристрасті й запалу!"

Великоросійська політика КПРС асиміляції національних літератур з російською стала найзгубнішою тенденцією в українській літературі. Однак це зло на пленумі не було обговорюване. Коли в Україні жив і творив Давид Гурамшвілі, від того він не став приналежним до української літератури, він писав грузинською мовою й лишився клясиком грузинської літератури. Коли йдеться про русифікацію України, то тепер виглядає навпаки: писати можна й по-російському, щоб належати до української літератури, бо для цього вистачає лише перебувати на терені України, а не — належати до її національної культури.

ВИПАДКОВА ЗУСТРІЧ

Після цілоденної мандрівки осіннім степом, промерезаним мілкими річками, прикрашеним жовтавими кущиками, перед початком густого лісу мій Ральф підняв лапу і завмер. Я зняв із плеча рушницю, відбезпечив курок і приготувався стрілити в якусь дичину, або звіра. І раптом почув жіночий голос:

— Не стріляй. Твій пес помилився. Це не дичина...

Півхвилини пізніше, з густоти дерев появилася струнка постать у фланелевій суконці і в голубому светрі. Різнокольорове намисто всуміш із срібними монетами лежало на грудях. Дві тугі коси, як чорні змійки, були також перекинуті наперед і коливалися при кожному крокові їх власниці.

— Вполював що небудь?

— Уполював. Ось два фазани в торбинці.

— І ти не боїшся? Адже за кожного фазана штраф 300 рублів. Чи ти не знаєш?

— Знаю. Але я був глибоко переконаний, що не зустріну лісника..

— Не жартуй. Зараз же вирви пір'я з хвостів і відріж голови. Без хвостового пір'я і без голів трудно встановити, який це птах. Хіба мало їх тут літає!

— А хто ти, дівчинко?

— Дівчинка? Я вже три роки була замужем.

— Була?

— Так. А коли постаріла, чоловік мене покинув і купив собі молоду жінку.

— Скільки ж тобі років?

— Шіснадцять. У вас це молодість, а в нас інакше...

На пленумі згадано було чимало молодих авторів з російською мовою в українській літературі, але ніхто з учасників нарад не поставив питання про створення російської секції при Спілці письменників України. Питання було б цілком природнім, однак його промовчано, обговоренню воно не підлягає, бо ж і проникнення російської мови в українську літературу не декретоване й не стимулюється постановами, а так ніби порядком нахабності втискається самочинно до українського літературного процесу й руйнує його.

Не бракує під сучасну пору появи нових імен в українській літературі, їх нараховується десятками за останні роки, зокрема в поезії, зокрема імен жіночої статі. А ще новим явищем останніх років в літературній Україні треба вважати прихід до мистецтва слова людей з виробничими професіями: інженерів, агорномів, працівників науки. Чи стане для них літературна творчість покликанням, чи уфомується з них гідна зміна "шестидесятників", яке буде завтра українського літературного процесу? — усі ці питання тимчасом лишаються відкритими.

Я приглянувся уважніше до своєї випадкової співрозмовниці. В неї були вузькуваті, але гарні очі, яскраві пристрасні уста, рівенький носик і дві привабливих западинки на щоках під час усмішки. Як можна було покинути таку милу жінку?

А вона вела розмову далі:

— Ти понесеш своїх фазанів родині? Що? В тебе нема родини? Тоді, можливо, зайдеш до мене? Я поставила свою юрту в цьому ліску й живу одна. Дивуєшся? Не треба дивуватись. У кіргізів жінка, яку покинув чоловік, не заслуговує на особливу пошану і їй краще жити десь далі від своїх. Звичайно, на зиму доведеться залишити ліс і перейти до містечка. Тут буде холодно і я боюсь барсів, що зимою спускаються з гір і бродять по степу, шукаючи поживи.

— Як ти називаєшся?

— Халіма. А ти? Никодим? У нас таких імен нема. Є Чілім, Чампанкул, Заурбек. Але це не важно. В тебе нема злоби до мене?

— Якої злоби? Чому?

— Ну, бачиш... Білі — це білі. Адже правда?

— Не знаю, Халімо. Моя мати завжди говорила мені, що всі люди рівні перед Богом. І мені незрозуміло, що ти ділиш людей на вищу і нижчу категорію...

— Ходімо зі мною. Люди гадають, що я дурна, що я... навіть не жінка, а подобизна її... Але вони помиляються. Ти чуєш, як я говорю по-вашому? Небагато кіргізок так говорять. А тому, що не читають книжок, не хочуть бути освіченими. Ти не подумай, Никодиме, що я маю жаль до білих. Ми повинні їм бути вдячні. Адже лише від 1918 року почалась наша письменність, а до того часу навіть велика кіргізька епопея "Манас" передавалась з роду в рід усно, ніхто її не записував. Пішли?

Я нічого не боявся в цих чудових, Богом бережених степах. Увесь свій біль, розчарування, невдачі я залишив на широких советських просторах і хотів тільки одного: щоб мене не чіпали. Чи я шукав жінку? Ні, не шукав. Я недавно втік із сталінської тюрми, і всю увагу зосереджував на замінанні слідів. Тому я й забрався в глушину, працював на посаді шофера МТС, жив тихіше води, нижче трави, мав дозвіл на полювання і дякував Богові за те, що мені не треба турбуватись про завтрашній день. У мене був зовсім офіційний паспорт на чуже ім'я, куплений за 2.000 рублів, і не так легко могли мене викрити й зліквідувати...

— Халімо, чому ти така довірлива? Ось ти бачиш мене перший раз і запрошуєш до себе... Не боїшся?

— Ні, Никодиме. Жінка бачить глибше, ніж ви, чоловіки. Вона зразу може визначити, хто заслу-

говує на її увагу й довір'я, а хто не заслуговує. Ти мені прикристи не зробиш.

На невеличкій полянці стояла досить уже зносжена юрта. Біля юрти був прив'язаний пес, що зразу кинувся під ноги господині, коли вона появилася.

— Чане, ти мені радий? Бачиш, як швидко я повернулася назад.

Довготілеся волохата істота завертілася, підскочила, лизнула господиню в обличчя.

— Никодиме, давай твоїх фазанів. Я їх зараз засмажу. Але ти не думай, що я потребую їжі. Чоловік відкупився від мене. Він дав мені дві тисячі рублів і... п'ятдесят рублів золотом, царськими п'ятірками. Крім того, я працюю. Що-два дні ходжу в містечкову школу, прибираю. За це мені платять сто рублів на місяць.

Я увійшов до юрти. Вона була бідна, як бідний був увесь середньоазійський народ. Лише стос укривал та невеличка, залізом обкута, скриня стверджували, що в господині є деяке майно... Халіма почала потрошити фазанів. Потім виїшла назовні, розпалила багаття й припасувала птахів на двох залізних прутах.

— Халімо, ходи сюди! Фазани хай собі смажаться, а я хочу в тебе дещо запитати... Скажи мені, ти була задоволена зі свого заміжжя?

— Так, була задоволена. Я любила свого чоловіка і завжди дивувалась: як могла природа розпорядитися, щоб чоловік і жінка взаємно благословляли протилежну статтю... Тільки образливо: не було в мене дітей. І на цій підставі мене покинув чоловік. Хто винний? Він, чи я? Хто мені про це скаже? І ось, коли минуло три роки, мій Чілім заявив мені: Знаєш, що, Халімо? Давай розійдемося по-доброму. Я гадаю, що ти нездібна родити дітей. Чоловік залишив мене на весні, і я перейшла з містечка сюди. Не хотіла, щоб наді мною сміялися люди. Хай трохи забудуть.

Ми повечеряли й лягли спати в різних кутках юрти, але за кілька хвилин Халіма гукнула до мене:

— Никодиме, ти боїшся прийти? Не бійся! Не подумай, — продовжувала вона, — що я доступна для всіх. Ні, Никодиме, я після чоловіка не знала нікого. Але ти молодий, здоровий і... добрий. Так ось, я хотіла б доказати своєму колишньому чоловікові, що це не моя вина, а його. І пам'ятай: мені від тебе нічого не потрібно, жодних аліментів, якщо... я буду права.

За рік я переїхав до іншої середньоазійської республіки й забрав із собою чудову дружину й не менш чудового сина. Так розпорядилась доля.

Іван БОДНАРЧУК

ЛЮБИСТКИ

(Із коротких новелеток)

Цвинтар заносив в'ялими вінками і свіжою фарбою. Поміж гробів проходила жінка. Вона клякала, згиналась в дугу, відчитуючи хрести — шукала когось між небіжчиками. Хрести старі — кам'яні здавалось виростали з гробів і простягали холодні рамена, дожидаючи живих обіймів. Хрести були цілі й поламані — зложені окремими частинами на гробах, білили в густій траві, мов висушені на сонці кістяки.

Стара частина цвинтаря, що відмежовувалась шепотливим потічком та кременистою скелею, вже потонула в землю з гробами й хрестами: давно вже тут ніхто парастасів не ставив і небіжчиків не дошукувався; тепер тут паслися кози. Пастухи, побачивши жінку серед гробів, підійшли, привітавшись.

— Скажіть, кого шукаєте, ми допоможемо вам... Ми всіх тут знаємо.

Жінка не відзивалась. Вона підійшла до березового хреста, на якому ані вінців, ані написів не було, вже рішилася була залишити тут свої вінці, коли підійшла якась дівчина, вклякла і довго млилась. Над цвинтарем чорною труною заколивалася хмара і хлинула рясним дощем. Залопо-

тів дощ на листках дерев, зашумів у травах, утікаючи кудись, зривав вінці з хрестів і метав ними між гроби. Поки жінка вибігла з цвинтаря, пустившись на стежку в село, над ставом озирнулось сонце, розвісивши золоті ризи, де челядь поїла колгоспні коні.

Десь з колгоспного лану зеленими хвилями хлібів прибівалась пісня і жінка заслухавшись, сіла під селом, дожидаючи вечора. Вулички в селі були заметені, стріхи замаєні зеленню, шибки вікон схрещені орнаментом любистку. Нетутешня жінка зупинилась біля чужих воріт. На призьбі рядком жінки плели вінки. Підійшла. Стояла, мов укопана збившись із стежки. Жінки, задержавши в пучках пелюстки — насторожились.

— Якась незнайома.

— Напевно стане наніч проситись...

— Не говорить...

— Видно, глухоніма, або божевільна.

— Що скажете нам, жінко? — запитали. Мовчала. Тільки очі по якихось вибоїнах скакали блудом. Підійшли, взяли за руки й привели до свого гурту.

— Чому нічого не говорите? Може сядете, перепочинете, щось з'їсте. Бачимо, ви нетутешня...

Чи здалека йдете? У нас завтра Зелені свята, народ на могили йде. А як у вас? Може у вас не вірять у могили... — Мовчанка. За неї жінки говорили. Ставили питання і самі відповідали на них:

— “Була війна, розметала по світу людей і могили рознесла в різні кінці.

— Могили силу мають, коли вони на рідній землі... А людям не треба було втікати із рідних земель, бо це гріх. Ось ми не втікали. Вернулись до холодних димарів, а за нами й життя прийшло... — Одна з жінок, що не зводила очей із прибулої, випустила вінок з рук, підшепнувши:

— Не пізнаєте? Це ж не Андріха Василичина?

— Що за Андріха?

— А та ж, що її сина там під скелею...

— Вона ж у Канаді.

— А я вам кажу, що це вона...

Зашелестіли вінці в пучках і зелені листочки, що ними замаєна була стріха, зашепотіли про щось таємне, дороге і вічне.

— Це ж її сина у Страстну п'ятницю у тій дванадцятці, що закопали під скелею... Змішалась їхня кров і мізки в одне... Про них же пісню тут склали. А тепер з далеких усюдів приїжджають сюди малярі, поети й піснярі, чуда творять... — Вона тепер крадьки глянула на жінку з торбою і наче з просоння затигла пісню. Жінки перехопили і в зелені пелюстки вінків впліталась після про тих дванадцять юнаків, що грудьми своїми скелю захистили, змішаною кров'ю і мізками записали в народі пісню. Коли згадали в пісні ім'я Степан, прибула жінка добула хустинку і зайшла нестримним плачем. Тепер жінки, мов рідну обняли її, завели в хату й стали переконувати її про живучість могили.

Жінка вночі вийшла на цвинтар з вінками й парастасом. Місяць обкапував скелю білим воском, а дівчина з могили не вступалась. До місяця сріблилось її посивіле волосся. Жінка залишила на могилі вінець з написом: “Від друзів з Канади”.

Василь Онуфрієнко

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

Плечей не згинає порожня торбина —
Сопілка та книжка потерта й перо,
Буває, зачерствіла житня хлібина —
Ото все багатство, ото все добро.

В дорозі відстала підошва, і хижо,
Мов вовк той, роззявився враз черевик...
І вітер обличчя обвітрене лиже,
А дощ обмиває — до всього він звук.

Вербовий ціпок — найвірніший товариш —
Степами й дорогами скрізь проведе,
В той край, про який у думках лише мариш,
Як в хутір знайомий, шляхи він знайде.

Іде собі степом — і ніде спиниться,
Шумить на могилах густа ковила.
Село десь зустріне — попросить напиться
В бабусі якоїсь на краю села.

Нап'ється — і щиро подякує кожній...
— А хто ж ти хоч, сину? — питає стара.
— А так собі просто, ходжу, подорожній,
Не маю собі ні кола, ні двора.

Там, де заночує, не спить до півночі
Ні сам, ні господаря щира сім'я.
Селяни послухати завжди охочі,
Та ще якісь псалми, а чи житія.

А він, як у храмі отець красномовний,
Про правду розкаже, дальні світи.
Сидить біля столу він, мудрости повний,
І разом, як матері слово, простий,

Розкаже: світа не пройдеш брехнею,
Бо світ — не безодня холодна й німа.
А вмреш — то розсиплеться все порохнею,
Та думка не згине ніколи сама.

Блажен лише той, хто живе в самотині,
Від влади втікає, від ледарства, втіх,
Хто руку в нещасті простягне людині
Не прагнучи слави у вчинках своїх.

Над Бога не знятись ніколи земному —
Нехай то комаха, нехай чоловік.
До Бога той ближчий, хто в серці ясному
Святу чистоту зберігає повік.

Бажання безмежні, і заздрість — безкрая,
А воля в людини — бездонне багно.
Блаженний же той, в кого воля не має
Над діями влади! Кому це дано.

Той серце несе кришталеве у грудях,
Дорогою йде, а не так, навмання,
Той місце знайде ув оновлених людях,
Той ближчий до Бога, до світлого дня.

Подалі ж від світу — жадоба там хижа,
Не пнишь до багатства, ціни простоту,
Терпіння нехай твої рани залиже,
Смирення поборе суєту.

...На ранок він знов за торбину порожню —
І вітер в степу замітає сліди.
В селі ж тільки й мови: хто ж він — подорожній?
Звідкіль він прямує, навіщо й куди?

ТВІР ПРО ПОЛЬСЬКОГО КОЗАКОФІЛА

Михайло Чайковський (1804-1886) став широко відомою людиною за життя як польський поміщик на Україні, учасник польського повстання 1830 р., пізніше як Садик Паша, командуючий козацьким військом в Туреччині, а згодом — вірнопідданий російського царя.

Він був відомим автором "Козацьких повістей" (1837), "Українок" (1841), "Вернигори" (1838), спогадів та інших творів.

Про М. Чайковського польські історики і літературознавці написали багато праць. Чимало уваги йому присвятили З. Мілковський, А. Ролле, С. Шпонтанський, А. Левак, М. Гандельсман, Ф. Равіта-Гавронський, Я. Вокульська-Пьотровічова та інші. У Народній Польщі про романтичного козакофіла публікували праці Я. Кіяс, М. Чапська та Я. Фіялек. У "Нашій культурі" надрукована моя стаття (1966, № 9).

У цьому році Чайковському пощастило чи не найбільше, бо ПІВ випустив велику белетризовану монографію про нього Ядвіги Худзіковської "Дзієне жице Садика Паши — о Міхале Чайковскім".

Авторка твору використала багату літературу про Чайковського, використала спогади, архівні матеріали польських бібліотек, кореспонденцію тощо. У багатій бібліографії нема, на жаль, матеріалів з українських і російських архівів. Не подано також праць з історії України, що для повного висвітлення поглядів Чайковського необхідне.

Ядвіга Худзіковська слушно пише у вступному слові, що Чайковський "був опанований мріями про вірну Польщі Козаччину". Вона вказує, що польський романіст був споріднений з гетьманом Брюховецьким. Брати його батька служили в козацькому війську, а один з них полковник Лукаш згинув під час оборони Січі в 1775 р. Другий брат батька письменника — Михайло дослужився також чину козацького полковника. Мати Чайковського Петронеля була внучкою гетьмана Брюховецького. Вказавши на факт, що Садик Паша вважав себе нащадком українського гетьмана, Я. Худзіковська продовжує:

"Він воскресав давню козаччину разом з несласними традиціями її провідників, що піддавалися по черзі Польщі, Туреччині та Росії" (ст. 7).

Коли б авторка монографії докладніше познайомилася з історією України, не дійшла б до такого спрощеного висновку.

Характеризуючи відносини на Україні ще за козацьких часів, Худзіковська вказує на постійну боротьбу на Україні. Однак, незважаючи на це, українська земля притягала все нових людей з Польщі. На думку авторки, "у гарячому українському тиглі людський метал швидко перетоплювався... Навіть осілий тут великополянин швидко змінювався, простішав, втрачав шляхетські мане-

ри. Недаром старші люди говорили: "Пошли єзїта на Україну, він гайдамаком стане".

Беручи до уваги козацькі традиції роду Чайковських, майбутнього письменника названо Михайлом, щоб "його беріг козацький ангел".

Малим хлопцем Михайлик ходив у козацькому жупані, а голову прикрашав шапкою гетьмана України. Старий Левко співав йому українських пісень, розповідав казки, народні перекази. Михайлик найбільше цікавився славними отаманами.

Першим вчителем Чайковського був батько Володимира Антоновича. У школі, до якої записали згодом Михайлика, вчителі поширювали культ Запоріжжя. Одним з його вчителів був Петро Артемовський, іншим — брат Тимка Падурі. 14 вересня 1816 р. Михайла представлено в Литомирі цареві Олександрові.

У Гальчиньському дворі, де він проживав, бували польські українофіли. Молодий Михайло знав твори Максимовича, Гулака-Артемовського, виростав у свідомості "поляка українського походження", українця козака з роду, а поляка за національністю. З дитинства знав чимало розповідей про гайдамаків.

З такою свідомістю — розповідає Я. Худзіковська — "Молодий "загонистий" українець приїхав до Варшави з головою набитою Слов'янщиною, Козаччиною, а над усе з великою охотою до діяльності".

У зв'язку з репресіями князя Костянтина, молось була обережна і не квапилася втягати Чайковського до таємних товариств.

Після смерті матері Михайло став власником Гальчинець, Сьомак і Агатівки. Мемуаристи пишуть, що для кріпаків він був не тільки паном, але й батьком.

У 1830 р. цар Микола I в Кодні, де був покараний Гонта, призначив Чайковського камерюнкером і намовляв стати військовим. Незважаючи на це, Михайло брав участь у підготовці польського повстання 1830 р. Коли настав відповідний час, Чайковський у козацькій одежі разом з своїми кріпаками вирушив проти царя. Тим кріпакам, які зі зброєю пішли з ним, подарував волю. Невелику кількість бойових операцій Чайковський провів як ад'ютант начальника Кароля Ружицького. Під натиском царських військ Ружицький перейшов Буг до Польського Королівства. Військова частина Ружицького складалася з 450 солдатів, з яких лише 10% становили польські шляхтичі, а більшість українці.

"Солдати говорили українською мовою, — відмічає авторка. — Вони походили з міщан, селян, співських сімей. Полк співав козацьких пісень, здебільша за текстами Тимка Падурі".

Частина Ружицького вславилася в боях і шойно 28 вересня 1831 р. перейшла до Галичини. Спочатку Чайковський плянував пробитися до Над-

дунайської Січі, а коли це не вдалося, виїхав до Парижа. Тут Кароль Ружицький видав "Спогади командира Волинської кавалерії", подружив з Адамом Міцкевичем. Волинські кавалеристи співали в Парижі українських пісень. Богдан Залеський квартиру волиняків у Фонтенебло називав "Козацьким кошом".

У Парижі Чайковський почав писати козацькі повісті французькою мовою, друкував їх у французьких газетах і підписував псевдонімом Козак з Гальчинець. Про козаків писав статті до французького історичного словника і читав про них доповідь у французькому історичному інституті. Він запевняв французів, що козаки мали оригінальну національну поезію, якої навіть не було в Польщі.

Літературні шпори лагодив Чайковському Богдан Залеський, а літературним зразком для нього був Міцкевич. Зрештою Міцкевич похвально висловився про "Козацькі повісті" (1837) Чайковського, видані згодом польською мовою. Завдяки пораді Міцкевича Чайковський написав повість "Вернигора" (1838). Козацькі повісті мали великий успіх та принесли авторові значні прибутки. Критично поставився до їх автора революційний демократ Северин Гоцинський. Під псевдонімом Пшонка він заявив:

"Автор козацьких повістей шляхтич Михайло Чайковський намагається в газеті "Край і еміграція" писати про дух русинів 1831 р., про реалізм Хмельницького, Гей, шляхтичу Чайковський, не до свого взявся ти діла. Ти знаєш: лише подібних до тебе козаків, козаків у побілених в передпокоях шараварах, у блискучих від соусів шапках. Козак — син буйної України, русин з нив Волині та Поділля не передав тобі своїх вільних пісень. Ти їх не знаєш, шляхтичу Чайковський. Прийде, однак, час, коли познайомишся з ними".

Причиною такої гострої критики стали контакти Чайковського з князем Чарторийським, який вислав романіста до Туреччини. За дорученням князя Чайковський відвідав папу римського Григорія XVI і вручив йому меморіал про переслідування царським урядом унітів. У Туреччині Чайковський зблизився з козаками, щоб їх використати для здійснення антицарських плянів Чарторийського. Діставшись до Наддунайської Січі, він написав звіт князеві у нарисі "Ніж". Тут Чайковський навіть зустрівся зі знайомим селянином з Кодні, гостював у нього, смакуючи борщ і пироги. Давніх запорожців він зустрів серед риба-лок на Дунаї.

Сама ж Січ над Дунаєм була зруйнована. Чайковський вирішив її відбудувати, хоч до здійснення цього пляну не дійшло.

Перебуваючи в Туреччині, він інформував Чарторийського про Кирило-Методіївське товариство і про Т. Шевченка. Романіст домагався, щоб польська і французька преса ставили питання про незалежність України.

В 1848 р. цар зажадав видачі Чайковського, але письменник прийняв іслам і лишився в Туреччині.

Коли вибухла в 1853 р. війна між Туреччиною і Росією, Чайковський був призначений командуючим усіма козацькими частинами. З участю урядового представника та різних духовних сформовано перші козацькі частини. Вони прославилися при обороні Сілістрії та в багатьох походах, зокрема у взятті Букарешту. Про Садику Пашу козаки складали навіть пісні. Ось одна з них:

Гей, Михалку Гальчинецький,
А наш рідний отаман.
Ти тепер паша турецький,
Швидше скидай свій тюрбан".

Авторитет Чайковського зріс ще більше, коли до нього прибув Адам Міцкевич.

Садикові Паші допомагав також поет Олександр Зодзько, коли заявляв, що "Козаки завжди реалізували зразки селянської свободи", та що "коли нова козаччина бореться за волю, повстануть мільйони селян".

У жовтні 1855 р. Міцкевич прибув до козацького табору в районі Бургас у Болгарії. Під час урочистого обіду співалися національні пісні окремих військових частин. Особливо подобалися українські пісні. У штабі козацького табору працював також поет Ришард Бервінський.

Підписання в 1856 р. миру з Росією обірвало надії Чайковського на повернення на Україну та мрії про гетьманську булаву. Інтриги Замойського довели спочатку до висилки козаків у Грецію, а згодом під натиском царя до їх ліквідації.

Незважаючи на провал плянів, Садик Паша говорив про себе: "Я Чайка-Чайковський, зв'язаний з козаччиною, неначе селянин з землею". Він надіявся на революцію в Росії і на нові можливості повернення на Україну. Коли ж і ці надії не здійснилися, то разом зі своїм сином Адамом, Чайковський виїхав до Росії. До цього намовив його царський посол у Франції граф-Ігнатєв. Цар Олександр II не тільки дав дозвіл на повернення Чайковському, але визначив йому 100 крб. пенсії. Йшлося про розбиття польської еміграції.

10. XII. 1872 р. Чайковський разом з новою молодію дружиною-гречанкою прибув до Одеси, а звідтіля виїхав до Києва. Турки посилали йому також пенсію.

Чайковський мав ад'ютанта Адама Морозовича, турецького лакея, коней та хортів. Син Адам служив уже в царській гвардії. Несподівано в М. Чайковського народилася донька. Хресним батьком згодився стати сам цар, хоч від свого імені на хрестини прислав одного з генералів. Дитину охрестили в церкві.

Польська шляхта повністю збойкотувала колишнього героя. Тільки селяни з Гальчинець приїхали до Києва привітати бувшого поміщика.

Чайковський за гроші, подаровані царем хрещениці, купив над Десною маєток Борки. З іронією пізніше писав до Вежбіцького про своє господарювання.

"Дивна історія випадків — на цій землі між Остром і Десною, Кирило Розумовський з пастиха індиків став гетьманом України, а Михайло Чайковський з командуючого козаками пере-

лицювався на пастуха індиків. Пасу індики, доки не стану небіжчиком”.

Коли ж вибухла нова війна Росії з Туреччиною, султан покликав Чайковського в армію, але той не поїхав. Турки перестали присилати пенсію. До того у серпні 1878 р. пожежа знищила письменницьке господарство. Молодий управитель маєтку почав фліртувати з дружиною-гречанкою. Автор “Вернигори” разом з своїм ад’ютантом поселився в селянській хаті на хуторі в Пархимові й зайнявся літературною творчістю. Коли помер Адам Морозович, Чайковський у

січні 1886 р. покінчив самогубством. Поховали його солдати біля могили Морозовича в Пархимові.

Вже самі пригоди героя вирішують про зацікавлення твором Худзіковської. Авторці вдалося знайти чимало забутих фактів з життя М. Чайковського, хоч багато й досі залишилося невідомого. Кілька публікацій в Народній Польщі про Садика Пашу становлять цінний матеріал для відсвіження пам’яті про романтичного польського козакофіла.

(“Наша культура”)

Ілядія ДОНЕЦЬ

ІДЕАЛЬНЕ ПОДРУЖЖЯ

(Гумореска)

Це була якась дивна пара. Він — високий, худорлявий, ще досить стрункий на свої 80 років. Спокійний, мовчазний. Вона — присадкувата, дебелика, приблизно такого ж віку, як чоловік, але дуже метушлива й балакуча. Ніби цілком протилежні собі люди.

А придивіться до них ближче і побачите, що це — ідеально дібрана пара. Не тільки вони не сваряться ніколи (про це не може бути й мови!), а навіть косо не поглянуть одне на одного. Степан Михайлович — найвищий авторитет для Олени Петрівни. Кожне бажання дружини — закон для Степана Михайловича. Якщо їй, наприклад, заманеться потанцювати в місцевому клубі, Степан Михайлович ніколи не відмовить провальсувати з нею пару турів, хоч часом і закекається.

— Нехай позаздрять наші вороги, — говорить тоді Олена Петрівна. — Хіба ж хто з них уміє так танцювати, як ми?

Степан Михайлович — письменник: написав роман і кілька віршів. І хоч його твори не дуже популярні, зате в особі своєї дружини (Лялі) він має вірну й невтомну поклонницю свого таланту.

— Мій Степанко — найкращий у світі письменник! — каже вона. — Його можуть не визнавати тільки злі, заздрісні люди. Та хіба він має тільки письменницький хист? Як би ви почувли, як він співає! Ось приходьте колинебудь, ми вам заспіваємо дуетом.

Степан Михайлович так само гаряче розхвалює свою дружину:

— Ви не уявляєте, який з моєї дружини кулінар! А як вона танцює! А як — співає! Колиш під настрій ми вам заспіваємо! Приходьте!

Якось зайшла я знову. Нагадала їм про обіцянку. Степан Михайлович лукаво глянув у бік дружини:

— Як ти сьогодні, Лялю, в голосі?

— Що за питання? — обурилася Олена Петрівна. — Я завжди в голосі.

— Ну, добре. Але спочатку прослухаємо початок платівку “Рушничок” у виконанні Гнатюка. Згодні?

Хоч не вперше чула, але, як завжди, була захоплена чудовою мелодією, а також прекрасним виконанням співака.

Вилучивши патефон, Степан Михайлович і Олена Петрівна стали переді мною, прокашлялись і почали.

Я аж здригнулася від несподіванки, коли він несамовито закричав якимсь громовим басом, а вона підхопила дрижачим, старечим голосом. Співали в унісон. Мелодію трудно було пізнати, але слова були ті самі. Значить, співали такі “Рушничок”.

Сяк-так дослухала до кінця і вже збиралася тікати, та не вдалося. Господарі захотіли проспівати ще раз, бо хтось з них збився, а тому треба було повторити.

Набралася терпіння і прослухала ще раз.

Закінчивши дуже високою нотою (здається, своєї власної композиції), господарі подивилися на мене трохи здивовано. Мабуть сподівалися захоплення, а я просто сиділа і не знала, що сказати.

Нарешті, Степан Михайлович порушив занадто довгу мовчанку:

— Чули Гнатюка?

— Чула. Чудово! Прекрасно!

— А нас чули? Хіба ж можна порівняти? В нашій інтерпретації незрівняно краще. Правда ж, Лялю?

— О так, Степанку! Безумовно краще! Чи ви, пані, погоджуєтеся з нами?

Промимривши щось собі під ніс, я подякувала господарям і швиденько вискочила з хати, щоб, чого доброго, не затримали ще на один концерт.

Пізніше, при зустрічі, Олена Петрівна похвалилася, що вони збираються наспівати “Рушничок” на стрічку і замовити платівку:

— Надіюся, що еміграція зацікавиться, бо Степанко такий популярний! Як ви думаєте?

Побажавши успіху їм обом, я поспішила розпрощатися з Оленою Петрівною. Скоро після того довелося переїхати до іншої місцевості, а тому більше нічого не чула ні про ту дивну пару, ні про їхню платівку.

СИЛА КРАСИ ГОЛОСУ І ПІСНІ

Галина Андреадіс належить до відомих популяризаторів української пісні і музики за межами нашої Батьківщини.

Хто будь-коли брав якусь участь у поширенні нашої національної культури в усіх її різновидах, той знає, скільки це вимагає труду й часу, а зокрема від жінки, якій не легко доводиться поєднувати родинне життя з мистецькою діяльністю. А коли візьмемо невтомну працю оперової солістки Галини Андреадіс та схвальні рецензії, написані передовими критиками світової сцени, про її виступи на американському та європейському континентах, тоді матимемо повну уяву про її копіткий труд, властивий у нашому національному житті тільки духово сильним людям.

Галина Андреадіс присвятила найбільше свого професійного життя Південній Америці та Європі. Вона є не тільки солісткою театру "Колон" в Буенос-Айресі, Віденської державної і народної опери, Боннської державної опери, але й у своїй мистецькій мандрівці через Південну і Північну Америку й Європу дала чимало успішних концертів, зокрема на славних сценах у Мілані, Італія, Карнегі Голлі (1963) і Лінколн Сентері (1971) в Нью-Йорку. Вона ж і зірка грамофонних пластинок RCA-Victor's, Аргентинського відділення. Та найголовнішим її мистецьким успіхом була перемога на міжнародному конкурсі меццосопранів у 1963 р. в Аргентині, де вона здобула першу нагороду, з якою й прийшли контракти, які повторювалися кількаразово, — виконувати головніші ролі.

Та ось, зовсім недавно, вона порадувала шанувальників української пісні і музики великою несподіванкою — в Arts production, США, випущено в світ її три нових грамофонних пластинки (дві по 12 цалів, третя — 7; всі стеріо), які належать до рідких шедеврів вокального мистецтва.

Текстура репертуару — багата і різноманітна. Репертуар складається з трьох частин: оперових арій, популярних і патріотичних пісень. *На класичній пластинці*: "Прощайте назавжди" — з опери "Жанна Д'Арк" і арії Морозової з опери "Опричник" (обидві муз. Чайковського); "Відкрилася душа" — з опери "Самсон і Делайла" (муз. Saint Saens); арія матері — з опери "Катерина" (муз. Аркаса); "Ворожба" — з опери "Хованщина" (муз. Мусоргського); арія Одарки — з опери "Купало" (муз. Вахнянина); арія Кулини — з опери "Чорноморці" (муз. Лисенка); арія Асузени — з опери "Трубадур" (музика Верді). *На популярній*: "На потічку м прала", нар. пісня (обробка І. Соневицького); "Летять ніби чайки" (музика Рожовської); "Ти ж моя хусточка", нар. пісня (обр. М. Дремлюги); "Ти все любиш його" (муз. К. Стеценка); "Утоптала стежечку" (муз. Я. Степового); "Била мене мати", нар. пісня; "Любіть Україну" (муз. М. Фо-

мелка); "Ой чорна я сі, чорна", нар. пісня; "Два кольори" (муз. О. Білаша); "Коваль" (муз. Я. Степового); "Вони стояли мовчки" (муз. В. Косенка); "Минули літа молодії" (муз. О. Нижанківського). *На третій*: дует з оперетки "Запорожець за Дунаєм" — "Відкіля це ти узався"; "Друзі вперед" (муз. М. Фоменка) і "Заповіт" (муз. К. Стеценка, слова Т. Шевченка).

Кожна частина несе не тільки важливе ідейне і мистецьке навантаження, але й солідну — і вмілу теж! — підготову у виконанні і добір творів визначних українських і чужих композиторів. Це ж бо й є отим важливим компонентом, який приходить на поміч техніці співу і сильному голосові, що робить нашу артистку популярною.

Тяжко сказати, яка частина з них найкраща. Всі хороші: звук ласкавий і благородний, приємний і легкий. Інтерпретація творів знаменита, як і знаменита наша пісня, яка виросла на нашому "чорному хлібіві історії", а з серцець творців нашої пісні "проросла ромашка і житечко". Та найчарівнішою вона таки виявила себе в оперових аріях, у яких пісня вростає в життя, а співачка — у вічність нашої пісні і нашого народу. Зокрема виконання арії Морозової, яку, як відомо, не кожна виконає з її регістру голосів. А арія Одарки з опери "Купало" чи й арія Кулини з опери "Чорноморці" приносять слухачеві чудову естетичну насолоду. Та й не абиякого розчулення дістаєш, коли слухаєш дует "Відкіля це ти узався" з опери Гулака-Артемівського "Запорожець за Дунаєм", що його виконує Галина Андреадіс з Ніно Біянки — аргентинським оперовим співаком театру "Колон", що в Буенос-Айресі. Його голос, — італійця з походження, — дикція і вимова слів — бездоганні. А саме виконання наших оперових арій стає очевидністю, що вони є зовсім не гіршими від інших творів світових композиторів. І тут же, до речі, само собою напрошується: яким це було б неоціненним національним скарбом, якби наші оперові арії дісталися на міжнародний ринок. Покупці, напевно, завжди будуть, але хто візьме цей високий обов'язок людини і українського громадянина? Адже ж на це потрібні кошти, яких одному нашому еміграційному мистцеві не під силу мати.

Не менше естетичне задоволення дістаєш і від наших популярних пісень, яких рідко доводиться чути чи й самому заспівати тут, далеко від України. А такі пісні, як "Била мене мати" і "Чорна я сі, чорна", що їх виконує наша співачка по-своєму, примушують слухача шаленіти. А хто може так вправно і чуттєво заспівати пісню про кохання "Летять ніби чайки", як не українка? Їй же бо єдиний належить властивий чар почуттів — ніжність серця, радощі, смуток і горе. І це вона, наша жінка, через віки, виводивши "часняток прибитий дорозі", привела нас здоровими і сильними

НОТАТКИ СУЧАСНИКА*

Від автора. Пропоновані шан. читачам "Нотатки Сучасника" становлять поєднання "балаку" з дійсними фактами. Поза тим прикметно, що автор твору — Сидір Сучасник — є водночас і головним героєм. Як такий (тобто як герой твору) *Сучасник* народився в момент переїзду славної річки Бог із сходу на захід. Було це десь у грудні 1943 року чи в січні 1944 р. Амбітний і водночас скромний автор-герой воліє називати себе в третій особі: "Сучасник", "Сидір Сучасник" чи просто "він".

1. Скитальський старт. Львів, Краків

Крізь вікна вагонів видно було обмотані в коці безладні юрби мадярських і румунських вояків, що посувалися на захід. У нашому вагоні точилися притишені розмови про партизанів, згадувано Ковпака та якогось Калашникова. Такі розмови не настроювали весело, й не чути було ні співу, ні сміху. І кожен зідхнув полегшено аж тоді, коли назовні пролунали повторені в вагоні слова: "Львів" та "Львов". (Крім утікачів українців у поїзді були "кавказці", дуже підозрілі типи).

Сучасник мав у Львові на Сикстуській вул. знайомого "західняка", з яким понад рік працював в українському часописі в Проскуріві на Поділлі (нині м. Хмельницький). Маючи його

адресу, Сучасник просто з залізничного двірця помандрував з валізою до нього і, на щастя, застав удома.

"Західняк" (прізвище його забулося) за два з половиною року перебування в Наддніпрянщині солідно "осхіднячився": він відразу дістав з шафи добрий кусень ковбаси, буханець хліба і пляшку горілки. Бракувало, щоправда, оселедця, але були добре квашені огірки.

Після "підкрепу" (Західняк це слівце вельми полюбив) постало питання: *Що і як буде з нами?* Сучасник — за фахом учитель мови — схильний був надати цій темі вельми широкого, можна сказати, *планетарного розмаху*. Але Західняк рішуче цьому спротивився: нема часу на порожній балак. "Найпізніше завтра мусимо устійнити напрям і маршрут нашої дальшої мандрівки. По німаках видно, що Галичини вони не втримають. Отже перед нами два шляхи: один залізничний до Кракова, другий — трохи поїздом, а далі якимсь возом через гори на Словаччину. Особисто я — за цей другий".

Тим часом Сучасник не знав, на яку ступити, вагався. Але наступного дня в ідальні Українського Комітету на вулиці Скарбека зустрів знайомих киян — цілу родину з чотирьох осіб. Вони рішуче радили їхати з ними поїздом до Кракова. "На Словаччині — запевняли вони, — совети скинули парашутний десант, який враз обріс місцевими партизанами, і тепер там така коломийка, що й світу не видно!"

Ця інформація так подіяла на Сучасника, що він ще того самого вечора перебрався до мешкання киян. Навіть не дочекався повернення до хати Західняка, щоб особисто попрощатися. Зробив це листовно, в короткій записці. А по кількох днях вирушив із земляками до Кракова (хоч Львів ще зовсім не був безпосередньо zagrożений).

Ця давня столиця польських королів із старовинним королівським замком Вавель — Сучасникові дуже сподобалась. Особливо любо йому було проходжуватися циклічними круговидими алеями славних "Плянтів**"). Десь скриготіла танками й гарматами жорстока війна, гинули тисячі голодних полонених, росли насипи над братськими могилами — а тут, у "Плянтах", чувся сміх дівчат і молодичь. Навіть цивільних мужчин траплялося стрічати — і то середнього віку, зовсім не інвалідів!

Але афішні тумби притягували і відштовхували: кожного тижня на них можна було читати свіжо

в 20-е сторіччя. Тому ж і мелодеклямація "Заповіту" Т. Шевченка, з її чудовим виконанням, обзивається до слухача з особливою урочистою любов'ю до нашої Батьківщини.

Оздобу цього чудового репертуару пісень оповивас особливим чаром ще й музичний супровід Державної симфонічної оркестри радіостанції і телевізії в Буенос-Айресі, яку очолює відомий аргентинський диригент і композитор *Антоніо Кспитсвич*. Він — аргентинець хорватського походження — був свого часу і диригентом хору Української центральної репрезентації в Аргентині. А мистецьке оформлення титульних сторінок чохлів пластинок належить маляреві-портретистові *Маркові Благовірові*, в доробку якого є портрети визначних людей світу.

Між іншим, пластинки вийшли в світ коштом самої Галини Андреадіс і місцеві книгарні не матимуть їх в продажу. Чистий прибуток з розпродажу вона вже подарувала на українську катедру Гарвардського університету в США. Тому радимо всім, хто захоче придбати собі пластинки, замовляти безпосередньо у самої співачки. Її адреса:

119 Overlook Dr., Mastic, N.Y., 11950, USA

На закінчення від щирого серця побажаємо нашій славній співачці успіхів у її справжній і щирій мистецькій праці.

*) Друкуємо перший уривок "Нотаток Сучасника", що його надіслав нам автор, пообіцявши дослати й решту.

**) Плянти — великий парк майже в середмісті Кракова, алеї якого йдуть колами.—Прим. автора.

наліплені довгі реєстри розстріляних "закладників". Рострілювано отже людей, в більшості богу-духавинних, а протинімецькі терористи десь готували нові акти терору. Щоправда, явище це було вже Сучасникові знає з гітлерівської практики в Україні.

Крім Українського Комітету на Зеленій вул. (що може становив якусь підпорядковану УЦК громадську точку, але Сучасник відав лише про дешеву ідальню для втікачів, бо й сам там обідав), у Кракові тоді було Українське Видавництво, що видавало українські книжки і журналик "Вечірня година". Був ще тижневий часопис "Краківські вісті": чи він становив самостійне видавництво, чи галузь Українського Вид-ва, Сучасник не збагнув, бо мав час лише на відвідини редакції "Краківських вістей". Тут він стрінув молодого хлопчину з пишним білявим чубом, який виявився поетом Петром Криничанським, автором двох тоненьких збірок поезій. Кількома днями пізніше Сучасник познайомився ще з двома харківськими літераторами, з яких один за своє життя написав лише невелику розвідку про Мик. Хвильового і встиг побувати з нею у всіх львівських і краківських українських редакціях. Ще пізніше Сучасник зустрівся з двома редакційними співробітниками часопису "Нова Україна", який заснований був 1942 р. в Харкові, "відступав" на захід через Полтаву, Вінницю до Львова, а далі не поїхав і розпустив свій апарат. Ці співробітники вже встигли якимсь чином пов'язатися з "Інтернаціональним Інститутом" — німецькою установою з розенбергівською функцією піклуватися "нацменівськими" кадрами в інтересі Райху.

2. "Ідеологічний балак"

— Ну як Вам Європа супроти "нашої Азії?"

— Уточніть, дорогий Сучаснику, яку саме Європу ви маєте на увазі? Західну, Східну чи "Нову"?

Друзі й справжні земляки (бо обидва з Поділля) розмовляли неголосно, хоч у цьому місці "Плянтів" було безлюдно. "Уточняли" потроху обидва — й невеселий образ Європи — не лише "Нової", а Європи взагалі поставав перед очима.

— Ви ось у своєму Луганську чи Краматорську цивільної гітлерівської влади не зазнали, то й помовчуйте, — натискав Сучасник на Граківського (того власне, що у Вінниці прилип до "Нової України") — вас тому найбільше вжахнуло нелюдське поводження з полоненими. Але ж ви хіба чули про звірячу розправу з працівниками Міської Управи і часопису "Українське Слово" в Києві. Це був жах.

— Ідіотський жах! Замість створити з українців собі союзника, що цілком певно міг би втримувати третину (якщо не більше) протисовєтського фронту на терені України, включно з Донбасом, очманілі нацисти заповзялись винищувати українську людність — інтелігенцію під претекстом націоналізму, а селян — під претекстом допомоги большевицьким партизанам.

— Еге ж, еге ж, — протираючи окуляри й на всяк випадок поглядаючи навколо, чи нема де "вух", погоджувався Сучасник. — Я понад два роки німецької окупації перебував на Волині й Поділлі і сам бачив — як росла партизанщина: вірніше збільшення кількості спалених німцями сіл. А гітлерівці палили не лише те село, в якому або поблизу якого забито німецького вояка чи службовця, а й два-три сусідні села. Всі мужчини тікали в ліс, рятуючись від смерті, а вертатися не було до чого — отже й зоставалися "партизананами".

— Але скажіть (Ви ж бо кажете, що мали нагоду ближче приглядатися до розпаношення гітлерівців і большевицької партизанщини на Правобережжі): чи справді бувало таке, що большевицькі диверсанти-парашутисти аж з Москви привозили з собою на літаку німецького полоненого вояка, а деколи (таке верзли!) навіть не німця, а якогось "доходягу", в німецьку одягу його зодягнувши. Вночі "доходягу" покрадьки скидали застріленого побіля якогось ще не знищеного села — і запевнена езекуція села німаками, а — значить — і поява ще одного партизанського району!

— Це дійсно щось маабричне, диявольське. Проте, це, мабуть, таки лише хоропитий здогад. А що якби німці якось устійнили, що забитий німець "транспортований" здалека? Адже вони в цім випадку негайно розтрубили б у пресі й радіо. Це ж був би капітальний скандал для Москви!

— А що Ви скажете про дальше припущення, а саме — що між Сталіном і Гітлером була власне угода за принципом "рука руку миє". Бож обидва диктатори мали спільний інтерес: здесятикувати людність України, щоб натовість було місце для німців (на Правобережжі та в Криму) і для москвинів (на Лівобережжі та в Донбасі).

— О, це вже нісенітниця: бо до Сталінграду на будь-яку угоду не пішов би Гітлер, а після Сталінграду жадної угоди не прийняв би Сталін.

— "Ось де вони, голубчики, теревенять! А я шукаю вже майже пів години". Дружина Граківського дуже дбала про дотримання харчового режиму для свого чоловіка. Її поява припинила наш "балак на вершинах".

3. Сучасник у Дрездені констатує різницю між німцями взагалі і німцями-нацистами

Дрезден аж до березня 1945 був немов оазаю чи заповідником серед нищівної стихії війни. Сучасник з кількома іншими скитальцями, привезеними німецьким Арбайтсамтом з Кракова, дуже дивувалися: місто виглядало цілком "по мирному", не видно було жадних слідів альянтських бомбувань, хоч ескадрилі літаків щодня перелітали над Дрезденом, везучи свій небезпечний вантаж. Тож не диво, що між чужинцями (та й у місцевої людності) поширилася чутка, ніби Дрезден не бомбили досі і далі не бомбитимуть тому, що в ньому дуже багато пам'яток мистец-

тва, зокрема малярських образів, скульптур і архітектурних будов, розміщених по всьому місту. Поряд із цими кружляли вже зовсім фантастичні чутки, нібито саме в Дрездені альянти мають скликати мирову конференцію і влаштувати суд над винуватцями війни. В зруйнованому бомбами місті може, мовляв, не знайтися репрезентативного будинка.

Місяців два Сучасник і Граківський "крутилися" біля двотижневого журналу "Радість праці", видаваного німцями головно для "остарбайтерів". Тоді вони мешкали приватно, діставали картки на харчові продукти і вільно порушувалися, не будучи під жадним наглядом. Але ситуація Райху швидко гіршала, "розваговий" журнал "Радість праці" втрачав будь-який сенс. Тому дирекція видавництва залишила — "на всякий випадок" — з п'ятих співробітників "Радости праці" лише одного Граківського з дружиною-друкаркою, а решта мусили відтепер "працювати для перемоги" вже фізично, на фабриці.

Ось тут, сім чи вісім місяців працюючи з німцями в фабриці, стрічаючись щодня в трамваї, Сучасник мав змогу ближче пізнати німців: не окупантів, не в нацистських жовтобрунатних мундирах, а звичайних "німців у Німеччині". А пізнаючи, бачив величезну різницю, наче це були люди двох різних світів: в Україні німці були brutальні й жорстокі, а тут, на своїй землі, вони

були назагал чемні й співчутливі, готові допомогти чим-будь чужинцеві. Дехто пояснював це тим, що німці "придобрювались" до чужинців, бо бсялися помсти після остаточної поразки, яка вже виглядала неминучою. Сучасника це питання так заінтригувало, що він із своїм приятелем Карнавкою взялися спеціально дослідити його і для цього щонеділі відвідували великий парк з круговими алеями — улюблене місце прогулянок та посиденьок чужинецьких робітників, а вже найбільше "остівців". Ближче знайомство і щирі розмови з "остівцями" підтвердили первісний здогад Сучасника: brutальність і жорстокість зовсім не є притаманні всім німцям, не є специфічною рисою німецької вдачі, — як не є національною рисою москвинів brutальність і жорстокість московських чекістів-кагебістів. В одному і другому випадку нелюдяність поводження зумисно *плекає режим виключності і насильства, творений на основі такої ж насильницької антилюдської доктрини*. Можна лише дивуватися і вболівати з приводу слабости людської натури, яка дається так легко себе загнзудати купці шахраїв та збоченців, очолених маніяком-диктатором.

Але як цьому лихові зарадити, тобто яким чином змінити, піднести до ступеня справжньої *людської гідності* людський натовп, — Сучасник не знав; принаймні всі його "людолікувальні проекти" Граківський дуже легко розбивав на друзки.

ІВАН ІВАНОВИЧ БАКАЛО

(12 лютого 1898 — 8 квітня 1972)

Несподівано відійшов від нас Іван Іванович Бакало. Отак, працюючи за своїм робочим столом цілий день, підвечір, поспішаючи листовно залагодити останні свої справи з редакцією "Енциклопедії українознавства", відчув, що йому недобре — ліг на хвилинку відпочити і... за пару годин його серце зупинилось. Відійшов від нас учений економіст, педагог з ласки Божої, один із відданих організаторів науки й шкільництва на еміграції, полум'яний патріот і прикладний громадянин.

Іван Іванович належав до вчених того покоління, що переважно ще гімназійними юнаками формувало свою громадську й національну свідомість в огні української національно-визвольної революції; до того покоління, що ідеї відновлення й утвердження української незалежної держави 1917-1920 рр. віддавало всі свої сили, таланти, а часто й життя. Різні нотатки Покійного та його біографічні документи свідчать про те, що Іван Іванович Бакало в історично-переломовий 1917 рік вступив 19-річним юнаком — щойно закінчивши гімназію. Потяг до вищої освіти, науки в

його юначому серці був глибоко закладений ще за середньошкілля. Тому він відразу вступає до Київського комерційного інституту. Але події 1917 і дальших років відразу ж виривають його з студентської аудиторії і кидають у вир всенароднього руху, у вир політичного і культурного життя тогочасної України.

Цьому сприяли не тільки загальна атмосфера національного відродження, але й його особиста національна свідомість. Цю свідомість, за його свідченням, він успадкував, поза всім іншим, і від свого гімназійного учителя Івана Огієнка, пізніше професора, а ще пізніше — Митрополита Української Автокефальної Православної Церкви в Канаді Іларіона. Ось недавно, за тиждень до своєї смерті, як тільки наспіла вістка про смерть Митрополита Іларіона, Іван Іванович згадував з великим пієтизмом, як десь 1914 року, його, 16-річного юнака, що вже нишком читав Шевченка, запросив був до себе на мешкання учитель російської мови та літератури Іван Огієнко. І раптом цей суворий і вимогливий учитель російської мови тут із своїм учнем просто й сердечно заго-

верше українською мовою. Це залишило враження на все життя. І це також відбилося на рішенні молодого студента восени 1917 року покинути інститут і віддати всі свої сили народові.

Згодом ми бачимо його на селах Полтавщини й Київщини. Він пропагує, організує й очолює середки українського шкільництва, просвітніх установ, кооперативних об'єднань, як наріжних каменів щойно посталої з вікової неволі української держави. Одночасно він активний і в політичному житті. Ідея УНР стає його провідною ідеєю. За уряду Директорії ми бачимо його вже комендантом Миргородської залізничної станції, а засьомо й самого міста Миргорода. Тимчасова окупація цих теренів більшовиками, а згодом і денікінцями, змушують Івана Бакала перейти на нелегальний стан. Цей період його біографії виповнений багатьма одчайдушними пригодами, що мислителями стояли на межі життя і смерті. Агенти ЧК, а пізніше денікінської контррозвідки полюють за ним від Києва до Полтави. Він для них небезпечний "політичний агент Директорії", "нелегальний організатор мас" і навіть "петлюрівський офіцер".

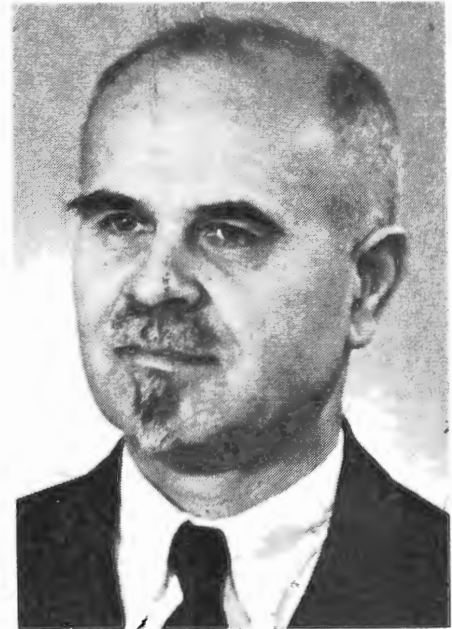
Після довгих і небезпечних пригод, коли витворилася сприятлива політична атмосфера, Іван Іванович непомітно появляється в Києві. Робить такі ходи, що ніби він ніколи нікуди з Києва не виїжджав і продовжує далі відвідувати лекції в Комерційному інституті. Після катастрофи Української Народньої Республіки й заіснування УРСР, Іван Іванович зосереджує всю свою увагу на інститутських студіях і 1922 року успішно закінчує економічний факультет Комерційного інституту, тоді вже під назвою Інституту народного господарства.

З цього року починається нова сторінка в біографії І. І. Бакала. З осені 1922 року він читає лекції з економічної географії в Миргородському соціально-економічному технікумі. 1923 року він уже директор і лектор цього технікуму з повним навантаженням. У той же час у нього виникає ідея створити спеціального типу Торгово-промислового профшколу, як приватний заклад. Це йому вдається швидко і вже з кінця 1923 року така профшкола заіснувала. Він стає її директором і читає лекції з двох провідних предметів: загального товарознавства й економічної географії. Тут він працював до 1926 року.

1926 року переїжджає до Харкова. Тут спочатку влаштовується на працю в Харківському сільбанку та в "Сільському господарі" і розпочинає ширші наукові економічні дослідження. Це дало йому пізніше (1929 р.) підставу вступити до Харківського науково-дослідного інституту реконструкції сільського господарства. Тут він працював як старший науковий співробітник. Опрацював кілька спеціальних тем, як напр.: 1) Ефективність с.-г. кредиту в індивідуальних господарствах; 2) Районування с.-г. України; 3) Обчислення балансу в с.-г.-ві України тощо. Ці праці переважно тоді ж були опубліковані. Одночасно, як асистент професора, він читав загаль-

ний курс статистики в Харківському сільсько-господарському інституті та в Зоотехнічному інституті.

З відсемих політичних причин восени 1933 р. змушений був з праці в інституті "добровільно" відійти, а з Науково-дослідного інституту його звільнили за антипартійні перекручення в дослідчих працях. Почалась доба тяжких випробувань і безперспективного існування з випадкових заробітків. Про наукову працю вже не можна було й думати. Навколо шалів терор і непевність за

Іван
Іванович
Бакало

застрішний день. Після кількох років поневірянь і випадкових заробітків (кустарне кооперативне т-во "Самопоміч", Управління шосейних доріг тощо) йому вдалося восени 1937 року влаштуватися позаштатним методистом при кабінеті географії. Це уможливило контакт з середніми школами, а незабаром і працювати викладачем географії в одній із харківських середніх шкіл. Педагог з покликання Іван Іванович відтоді, з властивим йому ентузіазмом і повагою поринає в цю галузь праці. Він не тільки вчить, він, одночасно і вчиться заочно на географічному факультеті Харківського педагогічного інституту та пише ряд наукових праць з методики викладання, про роботу з німою мапою, про роботу з панорафами та багато інших. Ці праці були опубліковані в тогочасній педагогічній пресі. Літом 1940 року Іван Іванович бере діяльну участь у Першій науково-методичній конференції учителів середніх шкіл України. На праці в цих ділянках застала його війна 1941 року.

Голод в окупованому німцями Харкові змусив його виїхати до рідного Миргорода. Тут у більш ніж несприятливих умовах він організує шкільництво, відновлює працю міського музею й стає його директором. Дальший розвій воєнних подій

змушує його покинути рідний край і виїхати на еміграцію. Так почалась третя і остання доба в житті Івана Івановича Бакала. З перших днів організованого життя української еміграції в Європі ми бачимо його серед активних її діячів. Він член управи обласного представництва на Бюртемберг-Баден. Керує галуззю освітніх і виховних установ у ДіПі таборах. Деякий час працює як голова обласного представництва. Керує гімназією (Цуффенгавзен) і викладає економічну географію. Згодом бере участь у міжнародній науковій конференції вивчення СРСР. Дістає запрошення на працю в новоствореному Інституті вивчення СРСР у Мюнхені. За його діяльною участю цей Інститут із початкової стадії чисто проросійського наставлення перетворюється на міжнародний інститут вивчення СРСР. На першій асамблеї цього Інституту Івана Івановича обирають на першого заступника директора і керівника фінансової частини інституту. На цій посаді І. І. Бакало працював по 1963 рік — до часу виїзду до США. За це десятиріччя в Інституті була створена українська редакція Видавничого колегію Наукової ради інституту, що видала багато томів "Українських збірників" та "Ukrainian Review" англійською мовою. Тут уміщено силу першорядної наукової ваги розвідок і матеріалів. Навколо інституту зосереджена була велика група дослідників українців-советознавців, що дали нашій і світовій науці багато окремих солідних публікацій різними мовами. Досить згадати імена професорів: Н. Полонська-Василенко, В. Кубійович, Ю. Шевельов, О. Кульчицький, О. Юрченко, П. Феденко, П. Курінний, Б. Мартос, Д. Соловей, В. Голубничий, Є. Гловінський, М. Глобенко, О. Архімович, М. Міллер, В. Чапленко, М. Василів, М. Ковалевський, Л. Чижевський та багато інш., щоб зрозуміти який великий вклад в різні ділянки науки зробили українські вчені. І в цьому не абияка заслуга покійного проф. І. І. Бакала, як організатора і керівника Інституту.

Покійний був автором підручників та методичних порадників для шкіл ("Фізична географія" "Показник географічних назв та методичні вказівки" тощо) та багатьох наукових публікацій українською, російською, англійською, іспанською та турецькою мовами. Теми його досліджень були: економіка сільського господарства, система шкільництва, наука й наукові кадри сучасної України, національна політика комуністичної партії СРСР. Серед останніх його праць зазначимо велику, майже на 400 сторінок, монографію, видану 1971 року відомим американським в-вом Praeger Publishers у Нью-Йорку під назвою: *Modernization and Diversity in Soviet Education*. (Співавтор і редактори англійського тексту д-р Жан Пеннар і Джордж З. Ф. Берендей з Колумбійського університету). Покійний залишив також зовсім готову до друку нову англійську працю, що умовно має назву: *Leninist Nationality Policy in Current Perspective*.

Поза цими окремими науковими публікаціями покійний містив свої статті, рецензії, критичні но-

татки та відгуки в таких періодичних виданнях, як "Нові Дні", "Українські Вісті" (Ульм), "Свобода" (США). Він був дійсним членом УВАН та дійсним членом Інституту вивчення СРСР. Був заступником голови Контрольної комісії УВАН, діяльним членом Економічно-правничої секції УВАН, Комісії вивчення пореволюційної України та СРСР і членом управи Винниченківської комісії УВАН. Щодо співпраці в цій комісії, то я, як голова Винниченківської Комісії УВАН, вважав за свій моральний обов'язок з глибокою вдячністю відзначити його велику і самовіддану працю. Він не тільки брав найактивнішу участь в організаційній і науковій праці Комісії, він не тільки підтримував нас морально, але й щедрою рукою матеріально. Його пожертва до фонду видання Винниченкової спадщини становить понад 600 дол. Серед жертводавців-пенсіонерів ми не маємо таких багато.

13 квітня 1972 року на українському цвинтарі в Бавнд Бруку (Нью-Джерсі) українська громада навіки попрощалася з Іваном Івановичем Бакалом. Наука втратила вдумливого і працюючого вченого. Українська Вільна Академія Наук втратила діяльного свого члена і самовідданого будівничого української науки в діаспорі. Українська громада в цілому втратила видатного громадянина і патріота. Хочеться вірити, що ми, шануючи пам'ять Покійного, зуміємо видати останню його працю, що залишилась ненадрукованою, і цим вивершимо гідний і заслужений пам'ятник Ученому, Громадянину і Людині.

Григорій КОСТЮК

РОЗШУК

Станіслава ЯННІ з Новоукраїнки, Кіровоградської області, розшукує мама. Всіх, хто зустрічав його під час війни або пізніше — просимо писати на адресу: Mrs. Paulina Yanni, 18 Maplewood Dr., Guelph, Ont., Canada.

ЧИ МАЄТЕ ВИ ЗАБОРГОВАНІСТЬ В ПЕРЕДПЛАТІ?

Якщо не є певні, подивіться на наліпку-адресу. Там є номер після Вашого прізвища, цей номер означає до якого числа Ви маєте заплачену передплату. Коли Ваш номер є менший від номера на першій сторінці обкладинки журналу, де зазначено місяць і рік, то Ви є в боргу.

Просимо не чекати на пригадки. Це є зайва витрата часу і грошей. Адміністрація "Н.Д."

МОЇ ЗУСТРІЧІ З В. В. МІЯКОВСЬКИМ

(Спогад)

Мені тяжко писати про Володимира Варламовича Міяковського. Мабуть, тому, що ми були дуже близькі. Значна частина моєї "служби українській книжці" та діяльність в інших царинах відбувалась за його поміччю та під його шляхетно-організаційним впливом. Володимир Варламович був завжди ініціатором, помагав порадами, матеріялами, був промотором різних подій, у яких мені довелося брати участь.

Уперше автор цих рядків, як студент петербурзьких вищих шкіл, познайомився з В. Міяковським у Петербурзі — у 1912 р. Він тоді вже належав до т. зв. "старшого громадянства" й обертася в колах українського клубу "Громада". Але знайомство це й зустрічі від 1912 до 1915 р. були принагідними.

Натомість за наступних моїх київських часів 1918-21 рр. В. Міяковський вже помітно входить у коло мого життя. Спочатку це було в Видавничому т-ві "Друкар" у Києві, в якому я працював від травня 1918 р. Діяльність "Друкаря" була піонерською, активною та ідейно-посвятною на ниві української культури й науки. Біля "Друкаря" гуртувалися такі видатні наукові й громадські діячі, як К. Шероцький, Гр. Голоскевич, Ю. Нарбут, С. Русова, В. Міяковський, М. Біляшевський, В. Модзалевський, не кажучи вже про П. Ол. Балицького, голову Т-ва, та інші. Їхніми зусиллями діяльність "Друкаря" підносила на високий рівень. Особливо це виявилось у видаванні журналу "Наше Минувле" (1918-19) під ред. Павла Зайцева. Своєю відданою працею і цінним вкладом В. Міяковський багато зробив для цього журналу.

Ще більше ми зблизились під час моєї праці в Національній бібліотеці України — протягом 1919-21 рр. Володимир Варламович був членом "Тимчасового Комітету для заснування Нац. бібліотеки", як представник від архівних установ Києва. То був найвищий тоді керівний орган Нац. б-ки. Спочатку В. Міяковський був моїм зверхником, а згодом став товаришем у праці.

Впродовж 1922-28 рр. я студіював в Українській Господарській Академії в Чехо-Словаччині. Поряд із своїми академічними справами за традицією, я цікавився й книгознавчими студіями. Мав зв'язки з Українським Науковим Дослідчим Інститутом Книгознавства під кер. Ю. Меженка. Київ, дописував до "Бібл. вістей", інформував про книгознавчий рух на еміграції. Тим самим був, хоч і нерегулярно, у зв'язку з Міяковським, який співпрацював з тим Інститутом.

Впродовж моєї праці в Варшавській публ. б-ці (1928-1944) зв'язок з В. Міяковським зоясім утримувався через його заслання, терор в УРСР та пізніші воєнні події.

Під кінець війни ми обидва, зі своїми родинами, опинились у різних кінцях Німеччини. В. Міяковський потрапив до табору Ді-Пі в Авгсбурзі, Баварія. Тут, разом з іншими вченими, він заходився від 1944-45 р. організувати Українську Вільну Академію Наук (УВАН) на чужині та Музей-Архів при ній. Я ж, після страхотливих переживань за час Варшавського повстання поляків проти німців (серпень-вересень 1944) переїхав у тодішню німецьку провінцію Вартегав, в околиці м. Літцманнштадту, цебто Лодзі.

Але В. Міяковський знайшов мене в сендзейовицьких лісах коло м. Ласку. Від нього наспів лист з 7 грудня 1944 р. Він писав мені: "Радісно вітаю Ваше визволення з руїн Варшави. У мене до Вас прохання: запишіть усе, що знаєте і що бачили, про Варшавське повстання та пришліть те все до Музею-Архіву УВАН. Треба по гарячих слідах збирати мемуари сучасників. Запишіть все, що можна зараз, і за те буде Вам велика дяка від майбутніх істориків..." Так В. Міяковський, дбаючи за тодішніх несприятливих обставин про Музей-Архів УВАН та майбутніх істориків, став хрещеним батьком моїх спогадів про Варшавське повстання. Вони були написані, на його жадання, в згаданих лісах на переломі 1944/45 рр. та вислані йому. Потім двічі реферував я їх у Ваймарі 1945 р. та в Нью-Йорку у 1954 р., а після того були опубліковані в Лондоні у 1963 та в Парижі у 1964.

Скитальщина (1945-1950) ще більше закріпила нашу приязнь та співпрацю. При УВАН у Німеччині, заходами В. Міяковського ж, організована була й книгознавча секція. На його пропозицію я її очолив і працював за його вказівками протягом 1946-48 рр. У цей час, також за починком В. Міяковського, вийшла 2-им виданням моя розвідка про "Національну бібліотеку української держави", Авгсбург, Майнц-Кастель, 1947. В "Укр. бібл. вістях", на чужині, під ред. В. Дорошенка і В. Міяковського 1948 р. була опублікована моя інформаційно-звітна стаття про секцію книгознавства УВАН.

У 1946-47 р. я відвідав В. Міяковського в Авгсбурзі. Пізнав тоді його славу дружину й милу доньку, яка щойно овдовіла. Міяковський хвалився мені зв'язками Музею-Архіву УВАН, познайомив з іншими українськими науковцями.

У 1948-му році я виїхав до США. Як тільки з'ясувалось, куди саме має переїхати УВАН зі своїм майном, В. Міяковський негайно подбав про представництво УВАН у Нью-Йорку. До складу представництва увійшли: проф. В. Шугаєвський, д-р Т. Олесюк та інж. Л. Биковський. Порозумівшись із В. Міяковським, я почав отримувати

поштою численні пачки зі збірками Музею-Архіву з Німеччини, був у постійному зв'язку з ним, переховував прислане в приміщенні Т-ва "Самопсміч" у Нью-Йорку. Після приїзду В. Міяковського та інших членів УВАН і оформлення УВАН у США від 1950, я передав усе прислане майно Музею-Архіву за призначенням.

Упродовж 1950-53 рр., ставши членом-співробітником УВАН, я брав участь у працях Управи УВАН, до якої входив і В. Міяковський. Його заходами була наново закладена секція книгознавства УВАН у США. Головою секції став Вол. Доршенко, а я секретарем, і відтоді близько співпрацював з Міяковським. Згодом постала, при сприянні В. Міяковського, ще й Комісія чорноморських справ — як продовження традиції кол. Українського Чорноморського Інституту. Проф. Олександр Петрович Оглоблин очолював її, а я став за секретаря. Доповідав на засіданнях обох секцій. В. Міяковський був душею цих інституцій, акуратно приходив на зібрання й завжди речево говорив на них. Працюючи з В. Міяковським в УВАН, я з своєю дружиною підтримував і тозариські взаємини з Міяковськими. Вони мешкали тоді на Бронксі (в Нью-Йорку). В. Міяковський був там за доглядача якоїсь кам'яниці й жив у підвальному мешканні. Частина його виходила вікнами на двір. У ній примістились його дружина Інна, донька Оксана з дітьми та чоловіком (малюк Мирослав Радиш). Сам В. Міяковський розташувався був у другій підземній частині помешкання. Він спав в котельні. Там стояло його ліжко, полиці з книжками, стіл та пара стільців. Було там тепло, але бракувало свіжого повітря й сонця, що справляло враження якоїсь печери. Кожного разу, відвідуючи Міяковських, ми подивлялись високу духову й мистецьку культуру цієї привітної родини, зокрема невибагливість і скромність В. Міяковського, сполучені з величчю й незламністю його духа в тому підземеллі. У 1953 р., заходами В. Міяковського та інших, вийшов у світ 2-ий том "Наукового збірника УВАН". Він був присвячений комплексові відомостей про книгу. У ньому були й статті пера В. Міяковського.

Восени 1954 р. я з дружиною переїхав з Нью-Йорку до Денверу, Колорадо. У 1954-55 р. тут була заснована денверська група УВАН. В. Міяковський активно допомагав нам організаційно та потім порадами. Ми з ним постійно листувалися, користувалися для доповідей матеріалами з Музею-Архіву УВАН, не забували, зі свого боку, посилати різні друки й рукописи для музею.

У 1964 р. ми відвідали Нью-Йорк. В. Міяковський познайомив мене і відрекомендував проф. Ол. Архімовичеві, тодішньому президентові УВАН.

З останніх подій у наших взаєминах було те, що в жовтні 1971 р. В. Міяковський запропонував мені, в порозумінні з президією УВАН, стати керівником секції книгознавства УВАН у США. На жаль, з різних причин, я не міг на це пристати.

Згадуючи ретроспективно про наші взаємини від першого знайомства в 1912-1915 рр. (Петербург), стверджую, що вони впродовж майже 60-ти літ розвивались і міцнішали та перетворювались на дружні опікунчо-творчі з його сторони. В. Міяковський став одним із моїх визначних учителів. Ю. Меженко ще на Україні напутив мене на шлях книгознавчих студій. Ладіслав Жівний у Чехо-Словаччині сприяв ознайомленню з бібліографією як наукою. Ф. Червіовський у Польщі дав мені можливість докладно ознайомитися з бібліотекознавством. Всі вони в різний спосіб сприяли теоретичному й практичному пізнанню книгознавства у багатьох його галузях. В. Міяковський же сприяв моєму виявленню набутих від інших знань на користь українській науці. Робив то він завжди притаманним йому скромним і тактовним науково-організаційним способом. Наслідком того чимало моїх починів і терпів мають на собі печать його духа.

Якщо вільно перефразувати євангельську вказівку "люби друзів своїх, і помагай їм більше, ніж самому собі", то це була б найвлучніша синтетична характеристика В. Міяковського. Підтверджується вона не тільки на моєму, але й на багатьох інших прикладах.

Ця ідейна та самопожертвувальна вдача В. Міяковського разом з високо-духовими зацікавленнями його сприяла тому, що він завжди, впродовж свого довгого життя, перебував у провідних гронах діячів української науки і культури. Звідтіля він випромінював своїми організаційно-науковими заходами на довкілля. Наслідком того зайняв він визначне місце в історії української науки ХХ-го століття. Він був не тільки її заслуженим учасником, але й організатором.

Його смерть — це велика втрата для української науки й культури.

УВАГА!

УВАГА!

**ЧИТАЧІ В ТОРОНТО
ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ
В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ**

**ALASKA FUEL
LIMITED**

425 Jane Street — Toronto 9

**Нашим клієнтам безплатно чистимо печі
й гарантуємо безплатну цілорічну обслугову
печей.**

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

АПОСТОЛ АНДРІЙ ПЕРВОЗВАННИЙ – ОСНОВОПОЛОЖНИК УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Легенда, чи історичний факт?*)

Усі ми, зірні Української Православної Церкви, віримо, що наша Церква є Церква апостольська й первозванна, що її основоположником був св. апостол Андрій. Цю віру ми ісповідуємо за кожним богослуженням і молінням. Натомість вороги нашої церкви, як і деякі історики церкви, заперечували й далі заперечують можливість апостольської проповіді з України, а деякі з них ідуть навіть так далеко, що заперечують сам факт існування св. апостола Андрія, як історичної особи¹⁾.

Наша віра в св. апостола Андрія Первозванного, як основоположника української Церкви і взагалі апостола України базується в першу чергу на народньому переказі, записаному в Київському початковому літописі, який в перекладі на сучасну українську мову звучить так:

“...Дніпро впадає в Понтійське море трьома джерелами. Море ж це зветься Руське і по ньому плавав (і навчав) апостол Андрій брат Петровий. Після того як повчав у Синопі, прибув він у Корсунь і довідався, що недалеко від Корсуня гирло Дніпрове. І захотів піти у Рим і прибув він до гирла Дніпрового і звідти вгору Дніпром. І сталося, що спинився він на березі під горами. І рано встав і сказав своїм учням: “Бачите ці гори? На горах цих засяє благодать Божя. І буде тут місто велике і багато церков тут Бог побудує. І зійшов на ці гори, поблагословив їх і поставив Хрест, і помолився Богу, а потім зійшов із гори тої, і був там пізніше Київ...”²⁾.

Далі наша віра скріплюється постановою Київського Собору 1621 року, яка каже, що “Св. апостол Андрій Первозванний — це перший архієпископ Константинопольський, патріарх вселенський і апостол України. На Київських горах стояли ноги його, і очі його Україну бачили, а уста благословляли і насіння віри Христової він у нас насадив. Воістину Україна нічим не менша від інших східних народів, бо в ній проповідував апостол Первозванний...”³⁾.

Багато церковних істориків як в літописному переказі, так і в постанові Київського Собору бачуть тільки виявлення високо-розвинутого національного почуття наших предків, які не хотіли бути “нічим меншим” від інших народів, бо і в нашій землі, мовляв, проповідував апостол. Такий погляд не лише необґрунтований, але він неминуче веде до заперечення апостольського заснування християнства в Україні...

А тим часом, сьогоденний стан історичної науки,

підтверджений археологічними дослідженнями, дає повну можливість твердити, що перебування св. апостола Андрія з проповіддю Христовою в Україні є не тільки ймовірне, але і цілком можливе. Отже, звернімося до історичних джерел.

Перші відомості про св. апостола Андрія знаходимо з Св. Письмі Нового Заповіту. Хоч вони, правда, короткі, але зате надзвичайно промовисті. Св. Письмо, зокрема Св. від Іоана, показує нам св. апостола Андрія, як Первозванного, як першого проповідника Христа своєму братові Петрові і як першого ісповідника того Каменя Віри, на якому Спаситель збудував церкву свою, запевнивши, що “і сили пекельні не переможуть її”. Далі відомості про діяльність апостола Андрія знаходимо в церковній розповіді, основою якої є апокрифічна книга “Діань св. Андрія”, написана десь у другому столітті. На ній виринула ціла серія інших переказів як на Сході, так і на Заході. Досі відомі сім єгипетських версій “Діань св. Андрія”, 22 грецьких, 12 латинських і 12 сирійських⁴⁾. У цей довгий список входять перекази під різними назвами, як наприклад “Діанія Андрія і Матвія”, “Книга чуд св. Андрія”, “Мучеництва св. Андрія”, “Діання Андрія і Петра” і т. д. Первісна книга “Діань св. Андрія”, як згадано, була апокрифічним твором, написана прибічниками гностицизму, однак там були подані деякі важливі фактичні відомості, які були пізніше використані першими істориками церкви, як і св. Отцями Сходу і Заходу.

Євсевій, перший церковний історик, у своїй капітальній 9-томовій “Церковній Історії”, закінченій, як вчені гадають, в 303 році, подає за Оригеном, який помер 245 р., таке про св. апостола Андрія: “Андрій отримав (розуміється для місіїної праці) Скитію”⁵⁾. Це ж саме підтверджується й деякими св. Отцями Заходу. Натомість Філастрій, єпископ Бресції (помер 387 р.), а з ним і св. Григорій Нисський приписують діяльність св. Андрієві в Греції, де він і був замучений, в м. Патари, Ахія.

Св. Іван Золотоустий в одній зі своїх гомілій, не зважаючи на те, що йому як архієпископові Константинополя повинен бути добре відомий факт перенесення мощів св. апостола Андрія з Патарів до Константинополя в 357 р. за імператора Константина, говорить таке: “Але принаймні про більшість з них ми не знаємо де кості апостолів лежать. Могили бо Петра, і Павла, і Івана, і Томи є відомі, але щодо решти — де вони — ніхто не знає”⁶⁾. Цим він стверджує, що мощі, які уважалося за мощі апостола Андрія, були мощами якогось іншого мученика Христової Церкви. Підсумовуючи всі знані відомості протягом перших п’яти століть по Христі прийдемо до загального заклю-

*) З доповіді, прочитаної під час відзначення 25-ліття Колегії св. Андрія у Вінніпегу.

чення, що на перше місце проповіді апост. Андрія ці відомості ставлять Скітію. Щойно після того йде Греція, а далі й Ефес. Традиція Сходу і Заходу в другій половині першого тисячоліття йде спершу по тій же лінії — перше місце і мученицька смерть апостола Андрія відводиться на Скітію, друге на Грецію. Щойно в кінці першого тисячоліття появляються в Греції життєписи апостола Андрія з наголосом на його діяльність в Греції і мученицьку смерть в Патарах. Треба однак зазначити, що виникли вони в період найбільшої ідеологічної боротьби між Римом і Константинополем за першість у Церкві і цілком можливе, що в них у першу чергу підносились не історичні факти, але бажання авторів. Бездискусійним, отже, залишається свідчення Євсевія, що місцем апостольської діяльності Андрія була Скітія. На основі цих даних проф. Франц Дворнік приходить до такого цікавого заключення: "Євсезій, перший церковний історик і сучасник Константина, який передав нам усе, що було в його час відомо про апостольську діяльність, оприділює поле діяльності апостола Андрія — Скітію. Це єдина історична інформація, якою ми розпоряджаємося про діяльність апостола Андрія. Звідси ми можемо заключити, що апостол і помер у тій країні, в якій провадив свою місіюну працю"¹).

А тепер гляньмо на Скітію. Що це за така країна, де вона знаходилася і що з себе представляла в апостольський вік? Скітією греки називали сучасну Україну. На північному березі Чорного моря в апостольський вік процвітали великі й багаті грецькі міста — Херсонес, Ольвія, Пантикапей і інші. В цих містах в апостольський час знаходилися великі жидівські колонії, які успішно провадили між поганами свою місіюну працю і цілком закономірним буде, що коли всі інші апостоли Христові звернули свою увагу на жидівські колонії, розсіяні по величезних просторах тодішньої Римської імперії, то не могли вони минути й таких важливих об'єктів місіюної праці, як колонії над Чорним морем. Доказом цього може послужити також факт, що в цих містах у першому віці були особливо жорстокі переслідування християн римською владою.

Простори на північ від берегів Чорного моря, як відомо, в грецьких тогочасних документах означені як землі варварів або й просто людодів. Знаємо добре, що таким терміном греки нагороджували всі народи поза межами свого культурного впливу. Але глибші історичні дослідження показали, що на території Києва і Середньої Наддніпрянщини в апостольський вік процвітала т. зв. зарубинецька культура, носіями якої були східні слов'яни, які Геродотом згадуються ще в V-му ст. до Христа під іменем **венедів**. Зарубинецька культура датується віком від II-го ст. до Христа до III-го століття по Христі, а їй на зміну приходить т. зв. черняхівська культура, носії якої відомі в грецьких джерелах під іменем **антів** і **склявінів**. "Основною галуззю виробництва зарубинецьких племен було хліборобство... Друге місце належало скотарству, яке мало осілий характер. Займалися також ці племена мисливством, рибальством... добре знали обробку

металу, дерева, кістки, каменю"²). Отже аргумент про тогочасну Україну, як країну людодів злидає. Натомість знахідки багатьох римських і грецьких монет карбованих в переапостольський і апостольський вік, а також численні ювілейні знахідки грецьких й мало-азійських виробів свідчать про живий постійний зв'язок зарубинецьких племен не лише з грецькими містами над Чорним морем, але й з містами в глибині тодішньої римської імперії. Ці ж знахідки стверджують, що на місці сьогодинського Києва був ряд слов'янських поселень, які з середини VI-го ст. вже відомі під назвою Київ-граду, а до того в деяких джерелах, наприклад у Птолемея, іменується містом Сар, а в Костянтина Багрянородного — Самбатас, що в розшифруванні сучасних дослідників є ніщо інше, як столиця венедів, чи головне венедське місто. Повертаючись до літописної легенди про благословення апостолом Андрієм Київських гір, на основі вищеподаних відомостей, можна дуже сумніватися, що в апостольський вік на місці сьогодинського Києва стояли пусті гори. Тимбільше, що розкопки на території Києва виявляють сліди людського поселення ще в далекі передісторичні часи.

Слід мати на увазі також те, що легенда про початки Києва також записана в Київському літописі і сьогодиншня історична наука схильна думати, що ця легенда відбиває історичну дійсність, що Кий — це історична постать, князь племені полян, який по невдалий боротьбі з аварами осів з середині VI-го ст. на території Києва, збудувавши свій "град" на старокіївській горі, чи горі Андріївській. З цього часу уся сукупність поселень на території Київських гір почала носити назву Києва. Київська традиція свято зберігає переказ, що саме на цій горі св. апостол Андрій поставив свого хреста³).

А тепер перейдімо до часу офіційного хрещення України. Літописне оповідання про цю подію надзвичайно скіпне, грецькі джерела, звідки наш народ прийняв хрещення, зовсім нічого про цю велику історичну подію не згадують, а тим часом літописець підкреслює, що хрещення наш народ прийняв не лише без спротиву, але з великою радістю: "всі наче здавна навчені з радістю пішли до хрещення". Отже літописне "наче здавна навчені" і являється тією ниткою, яка веде початок українського християнства у лабіринт віків і приводить до апостола Андрія. Чи справді Володимир охрестив Україну? Чи не був він, часом, поганським володарем християнського народу, який (володар) нарешті переконавшись, як і апостол Павло, що тяжко йому проти рожна перти, вирішив прийняти віру того народу, яким керував?... Згадаймо історичну подію з Костянтином Великим, коли підвладна йому армія, яка складалася з майже самих християн, перед вирішальним боєм поставила вимогу імператорові, що вона буде боротися лише під знаком хреста. Чи не напрошується історична паралель з Володимиром Великим?

Могутню рабовласницьку Римську імперію християнство спромоглося захитати за III-го століття, але остаточно її поганського духа не вбило до

сьогодні. Рим залишився в середині поганським, лише зверху прикрившись християнськими шатами. Натомість християнство в Україні за дев'ять століть не лише спромоглося духовно перемогти доганство, але пройшло глибоко в усі ділянки життя нашого народу. Чи могла вирости така велика культура, якою пишалася Україна часів Ярослава Мудрого, за півстоліття від офіційного хрещення? Очевидно, що ні. Для цього були потрібні віки підготовчої праці. Адже в часах безпосередніх після офіційного хрещення України саме Україна була єдиною в світі справді християнською країною в повному розумінні слова. Ось свідчення того ж проф. Дворніка, католицького історика: "Візантійське християнство безперечно було насажене в Русі візантійськими місіонерами, а скарби слов'янської літургії й літератури прийшли туди з Болгарії й Богемії. На цій основі постала зелична культура, якою характеризується київський період історії Русі... Жодна інша європейська нація не розвинула в такому ранньому періоді історії подібних демократичних інституцій, які знаходимо в Києві в той час"¹⁰). Отже ці дані заставляють нас пригадуватися серйозно над часом початку українського християнства. Знаємо, що в Європі подібний устрій прийшов лише протягом двох останніх віків, а його початки бачимо в т. зв. хрестових походах. Це якраз такий відтинок часу, як від апостольської проповіді в Україні до офіційного її хрещення.

Щодо місця мученицької смерті апостола Андрія, поз'язаного з Ахасю, то вчені роблять припущення, що він дійсно помер в Ахаї, але в грецькій колонії, яка знаходилася в сусідстві з тогочасною Україною. Ця колонія була закладена виходцями з грецької Ахаї. Натомість в Патарах, як припускає Дворнік, помилково було прийнято мощі якогось іншого мученика Андрія, за мощі св. апостола..

Зробімо, отже, підсумок історичних даних:

1. Апостол Андрій за найдавнішими історичними відомостями проповідував на території сучасної України. 2. Україна в апостольський вік була заселена предками сучасного українського народу і була високо-розвинутою хліборобською країною. 3. Населення тогочасної України було в живих зв'язках з грецькими колоніями на чорноморському побережжі, як і взагалі з усім відомим тоді культурним світом. 4. Територія сучасного Києва в апостольський вік була покрита рядом поселень, де знаходився осередок племен Середньої Наддніпрянини. 5. Надзвичайний розвиток українського християнства безпосередньо після офіційного хрещення України за Володимира Великого, різного якому не знає історія жодного народу, вказує на те, що християнство серед нашого народу жило й розвивалося протягом багатьох віків. Взявши все це під увагу, прийдемо до логічного висновку, що літописна розповідь про заснування нашої Церкви апостолом Андрієм Первозванним основана на історичному факті.

¹⁾ Peter M. Peterson, Andrew, Brother of Simon Peter, Leiden, E. T. Brill, 1963, p. 47.

²⁾ Євген Онацький. *Українська Мала Енциклопедія*, ст. 32.

³⁾ Там же, ст. 32-33.

⁴⁾ P. M. Peterson, *opt. cit.*, pp. 40-43.

⁵⁾ Там же, ст. 7.

⁶⁾ Там же, ст. 10.

⁷⁾ Francis Dvornik, *Byzantium and the Roman Primacy*, New York, Fordham University, 1966, p. 86.

⁸⁾ М. Ю. Брайчевський, *Коли і як виник Київ*, АН УРСР, Київ 1963, ст. 26.

⁹⁾ Там же, ст. 64.

¹⁰⁾ Francis Dvornik, *The Slavs between East and West*, Milwaukee, Marquette University, 1964, p. 7.

Станіслав Єжи ЛЕЦ

ДУМКИ НЕЗАЧЕСАНІ

Світ перенаселився тому, що в одній людині перебувало багато людей.

Для сп'янілих від щастя також треба будувати витверезники.

Перспектива — солодка річ: можна бачити свої: борогів маленькими.

Хочеш заховати обличчя, виходь голим.

Не ходи второваними шляхами, бо посковзнешся.

Час не рухається. Це ми просуваємося по ньому в протилежному напрямі.

Передостанній з могікан часто забиває останнього, щоб стати ним.

Життя забирає в людей надто багато часу.

На дорогах мислі теж є розбійники. Певне, й вони вважають себе інтелектуалами.

У боротьбі ідей гинуть люди.

Скажи мені, з ким спиш, скажу, про кого твої сні.

І з мрії можна зварити варення. Треба тільки дати фруктів і цукру.

Якщо тобі до вподоби мішок, то купи його разом з котом, якого хотіли тобі в ньому продати.

Мене завше лякають незаряджені карабіни. Бо ними резблять голови.

Чим дрібніші обивателі, тим могутніша імперія.

Те, що не можна уявити, часто можна купити.

В кожному опудалі дремає амбіція страху.

Дайте пограти в піжмурки і сліпим.

Глупота ніколи не порушує кордонів. Бо скрізь має свою територію.

Нещасна ця земля: всі наші тіні падають на неї

І повішені можуть гойдатись не туди, куди треба.

Напис на пам'ятнику часто звучить як оголошення на розшук.

Почати ще раз спочатку. Тільки як перед тим закінчити?

Вважав його за лева, але коли його побачив на- екарачки, зрозумів, що він — двоного істота.

Роман РАХМАННИЙ

МОСКОВСЬКІ МІРАЖІ — КИЇВСЬКІ КАШТАНИ — В'ЄТНАМ І ПРАВА ЛЮДИНИ

Навіть з цієї невеликої відстані часу (травень-липень) уже навіть малоознайомленому з міжнародною обстановкою спостерігачеві ясно, що поїздка през. Річарда Ніксона в Москву була пісхидним польотом з дипломатичних верхів. Щсправда, преса Америки, Канади та інших країн, де вона безумовно вільна, робила собі та своїм читачам великі обіцянки, мовляв, розпочнеться нова епоха тривалого миру і... роззброєння. Але все це не здійснилося, бо врочисто підписані в Москві угоди мають, як усякі інші домовлення, вартість паперу, на якому вони написані, поскільки принаймні одна сторона не дотримується підписаних умов.

Московські міражі

А кремлівські лідери мали на мислі не так угоду про обмеження гонки озброєння, як радше створення пригожої атмосфери в світі, як практичного вступу до скликання загальної європейської наради в питаннях безпеки і співробітництва.

Скликання такої конференції, в якій крім європейських країн взяли б участь і США і Канада, Москва домагається вже давно. Західні великодержави домагалися насамперед пом'якшення стосунків між СРСР і Східною Німеччиною з одного боку та Західною Німеччиною з другого, а зокрема в питанні Берліну. Москва вимогла на східно-німецькому урядові деякі полегші для німців щодо відвідин їхніх рідних у т. зв. східній зоні.

Тоді звичайно през. Ніксон міг уже за згодою своїх союзників вести переговори в Москві та висловитися прихильно про можливість скликання європейської наради. Тим часом Москві йдеться про узаконення своїх західних кордонів та кордонів Польщі з Німеччиною; посередньо теж йдеться про узаконення *статусу кво* — теперішнього стану посідання СРСР та його сателітів. Без цього Москва не може зважитися на відкриту боротьбу з Китаєм — своїм непримиренним комуністичним противником.

Поряд з цим радянські керівники потребують технічно-наукової допомоги шляхом взаємоторгівлі та обміну технологічними знаннями. Компютери прямо не дають спати кремлівським володарям, які за "мудрого" сталінського володіння відкинули були такі буржуазні іграшки, як... кібернетика. А тепер доводиться в капіталістів досвід і техніку позичати. Але життя тверде і навіть росіянам з їхнім марксизмом-ленінізмом треба поступитися перед дійсністю.

І вони поступилися. Можна сказати — ганебно відступили з позицій, які вони по-давньому бундючно займали. Адже зустріч през. Ніксона відбулася в Кремлі після того, як американські повітряні сили збомбили військові та промислові центри в Півн. В'єтнамі, а що більше — мінами заблокували північно-в'єтнамські порти.

Деякі судна Радянського Союзу, не червоніючись, тікали з порту Гайфонг, скористувавшись ласкавим дозволом американців на мирне відчалення нев'єтнамських суден перед встановленням блокади. Інші, які пливли в напрямі Гайфонгу, завернули "іншим путем", щоб не піти на дно разом зі своїм вантажем зброї, призначеної "для мирної боротьби" Півн. В'єтнаму.

Конфронтація Америки і СРСР на в'єтнамських водах і над територією Півн. В'єтнаму дорівнювала своєю драматичністю конфронтації Америки і СРСР за Кубу та хрущовські ракети. Відступ Москви був такий же ганебний і показав усю слабкість Радянського Союзу.

Це видно не тільки в Півн. В'єтнамі, але й на Б'єнхіншах Південного В'єтнаму, куди по-гітлерівському вторгнулися регулярні війська Ганой. Це вже не повстанці В'єтконгу, бо їх винищено в боях після драматичної, але трагічної, офензиви Тет у 1968 році. Насправді з того часу партизанки В'єтконгу не існувало, бо південні в'єтнамці та їхні союзники — американці, австралійці, півд. корейці, — здобули фактичну перемогу: всі сільські округи включилися в мирну державну адміністрацію. Тому саме Ганой вирішив кинути все на одну карту і регулярними частинами своєї армії, озброєної радянськими танками, знищити Південний В'єтнам так, як Нігерія московською артилерією і іншою зброєю знищила вільнолюбну Біяфру.

Водночас це був виклик і вогнева проба для американської повітряної зброї. Спостерігачі, які піддалися московсько-ганойській пропаганді, пророкували швидкий кінець Південно-в'єтнамській армії та соромний розгром жменьки американців, яка ще перебуває на території тієї країни.

Та покищо — три місяці від початку північно-в'єтнамської офензиви — ситуація майже незмінна: північно-в'єтнамські прекрасно вишколені та озброєні дивізії знайшли свій гріб у півд. в'єтнамській джунглі та землі під ударами зокрема американського літунства. Південно-в'єтнамці виявилися добрими вояками і встоялися проти навального наступу, коли тільки мали розпорядливе командування.

Якби Півн. В'єтнам був демократичною краї-

ною, народ повалив би його уряд протягом 24 годин за змарнування десятків тисяч своїх громадян в агресорській війні та за руїну, яку він спричинив на своїй території тією політикою.

Те саме стосується уряду в Москві. Мільярди карбосанців Москва витратила на військову і технічну допомогу Півн. В'єтнамові, але коли прийшлося постояти за спровокованим Московою нападом, то московська дипломатія швидко "відступила на кращі позиції". Той соромний відступ прикрито словами пропаганди про важливі угоди, підписані в Москві". А з ким підписано? Та ж з тим самим лідером капіталістичної Америки, який звелів бомбити союзників Москви і заборонив СРСР доставляти морем зброю до Ганую... І все це — всупереч марксизмові-ленінізму.

Реалітети Вашингтону

Президент Ніксон міг, таким чином, спокійно і розсудливо переговорювати в Москві з позиції сили. Це проявилось в його промові, що її передано радянською телесіткою. Таким чином громадяни СРСР вперше могли побачити державного діяча Заходу, який без демагогії пояснив миролюбний характер Америки, а втім теж — посередньо — всякої іншої країни заходу. Офіційна московська пропаганда, розповсюджувана десятками років, дістала буквально в лоб: радянський громадянин вмів мислити і робити висновки з того, що бачить і чує без офіційних окулярів та слухавок.

Це була найбільша перемога в психологічно-ідеологічній боротьбі між т. зв. Заходом і т. зв. Сходом за останніх 20 років. І добре, бо речники Кремля всюди і все підкреслюють, що ідеологічна боротьба не буде припинена, не зважаючи на всякі угоди з країнами Заходу та економічне чи політичне домовлення.

Київські каштани

Тим часом у Києві володіла весь час тверда дійсність. Там не було навіть натяку на міражі такого зразка, який встановили своїми відвідинами прем'єр-міністр Великобританії Мекміллен (1958) та през. Де Голь 1964 року. Тоді Українську РСР навіть Москва дозволяла трактувати наче суверенну республіку: зокрема през. Де Голь говорив у Києві і діяв так, наче б це була країна справді рівна Франції в політичному розумінні, а не тільки щодо розмірів та економічного потенціалу.

Тепер Москва, погодившись на короткі відвідини през. Ніксона в Київ, показала в грубий спосіб, що Українська РСР — це тільки підопічна колонія Росії. Напередодні приїзду през. Ніксона, першого секретаря Компартії УРСР усунено з його посту і безцеремонно перенесено до Москви на десятирядне місце в радянському уряді.

Так можуть поводитися лише колоніальні загартники, які не мають ніякої пошани до населення завойованої країни ані навіть до власного партійного активу з народу, що є другим після російського в СРСР. Петро Шелест зробив свою роботу — розгромив на кілька місяців раніше українських радянських патріотів, які прагнули

гідної позиції для своєї республіки в т. зв. радянській сім'ї народів. А вже в травні Шелеста усунено та ще й із поясненням закулісами, мовляв, він належить до числа тих радянських "яструбів", які не хочуть мирного співіснування з Америкою та іншими країнами відмінної економічної системи.

Київ славиться своїми каштанами. Але нам зойно тепер зрозуміла символіка того не надто благородного дерева: бо в Києві — столиці України — московські воєводи далі вигребують каштани з жару саме руками своїх вірних українських слуг. Вашингтон мусів зрозуміти цей грубий хід на радянсько-російській шахівниці, тому през. Ніксон не міг нічого сказати українцям. До тубільного населення володарі рідко коли говорять, а зокрема не тоді, коли успішно можна розмовляти лише з панівною нацією. Москва показала, хто є наказодавцем у тій "рівноправній республіці", а хто — тільки тубілець.

Для кожного українця — незалежно від його політичних та ідеологічних поглядів — це болюча подія. Можна б сміятися з ситуації, в якій несподівано знайшлися маріонетки київського "уряду" і бундючного Політбюро ЦК Компартії України, але це надто гіркий був би сміх. Адже зневажено українців, а не кого іншого...

В'єтнам і права людини

Преса Радянського Союзу, а в тому числі теж Радянської України, повна закликів на оборону прав в'єтнамського народу, ніби-то знедоленого тривалою війною. Яка це війна — ми наочно бачили. Але якщо йдеться про права людини на вільний розвиток, то українець повинен мати таке саме право як в'єтнамці, чи негри в Америці.

Тим часом англомова газета "Монреал Стар" за 26 червня принесла спеціальну кореспонденцію з Москви про таргичну долю двох канадських українців — Євгена Ленька та Надії Демиденко-Олик. Обоє вони приїхали в Україну зі своїми батьками 16 років тому. Вони працювали згодом дикторами в київському радіо та англійською мовою інформували англословний світ про "радянський рай".

Обоє вони одружені з радянськими громадянами, мають дітей і хотіли б тепер повернутися в Канаду. Можна з їхнім бажанням не погоджуватися, але це — право людини, гарантоване Об'єднаними Націями та Радянським Союзом, як членом тієї міждержавної організації.

А все таки московсько-київські чиновники не дають їм дозволу на виїзд у Канаду. Обоє звільнено з дикторської праці, перенесено до бібліотечного відділу з меншою зарплатою, а водночас звільнено з праці чоловіка Надії та жінку Євгена. Обидві родини переживають економічні труднощі лише тому, що вони заявили свою готовність скористатися правом людини вибирати місце свого перебування.

Коли прем'єр-міністр Канади П. Трудо відвідував Київ 1970 року, Євгенові та Надії заборонено звертатися до нього і зашаровано їх обіцянками видати незабаром візи в Канаду. Описля

їм візи відмовлено. Перед приїздом през. Ніксона в Київ Євгена і Надію Олик-Демиденко перестерегли речники КГБ, що вони будуть покарані за будь-які спроби демонстрування своєї справи в час візити закордонних гостей.

Трагічні переживання наших земляків під режимом Брежнєва є ще одним доказом москвських міражів, що їх висовується перед очі канадців, американців, французів, англійців та різних

латиноамериканців, мовляв: світ прямує до замирення і співробітництва. Тим часом триває не лише психологічно-ідеологічна боротьба різних систем, але далі ведеться збройна агресорська війна, а водночас мільйонам людей відбирається право користуватися своєю мовою, розвивати свою культуру, правити собою, а навіть позбавляється права жити там, де людина хоче і де вона може почуватися щасливою.

Ліза САМОХА

РІК 33-Й

Тато з мамою вирішили, що підрастають діти і треба переїхати до великого індустріального міста, де тато міг би дістати кращу посаду і дати дітям кращу освіту. Так і зробили.

Переїхавши до міста, ми замешкали в нашій далекій родички, яка мала на передмісті свій будиночок з садочком. Їхній будинок був невеликий, але її чоловік був хворий на шлунок і потрібні були гроші на лікування, тому вони, займаючи самі одну кімнату з кухнею, відступили нам дві кімнати з кухнею. Було не дуже просторо для нас, але й не тісно, зате вони мали величезний двір і садок. Тут, у садку, у підвечірній час на лавочці, біля кущів бузку та жасмину, збиралися старші, грали на гітарі, приходили сусіди, і пісні та сміх часто лунали аж до півночі. А особливо було весело, коли до Ганни (так звали нашу господиню) приїздив її брат Петро з дружиною Софією. Що то була за вдала пара. Обоє гарні, дебели, енергійні, а що вже пожартувати та поспівати, — так просто майстри.

Приїжджаючи то на базар, то щось купити в крамницях, а то й так просто в гості на свята, вони привозили з собою цілу симфонію сільських пахощів: степу, сіна, пшениці, левади — всього того, чого немає в індустріальному місті. І кожного разу, приїжджаючи, обдаровували нас, дітвору, вишнями, домашніми калачами та медом. Мені особливо смакував їхній хліб: білий, пухкий, з золотавою скоринкою, спечений на капустяному листі.

Дітей у них не було, але жили вони між собою, як голубки, провадячи дуже справно своє невеличке, але добре упорядковане господарство. Так минали роки. Життя йшло вперед і приносило щоразу якісь нові слова, яких ми, діти, не розуміли: "продналог", "продразв'юрстка", "колгоспи", "куркулі" та інші. А разом з цими словами приходили все тяжчі й тяжчі часи. Поступово з крамниць все стало зникати, на базарі все дорожчало. Перестали їздити в гості, перестали співати пісень, все менше приходило листів від родичів та знайомих, а потім і зовсім припинились.

Наближалась зима 1933-го року. Наступав голод. Закривались кіна, театри, клуби, школи й крамниці, за винятком закритих розподільників, призначених для великої еліти, та лишилося кіль-

ка хлібних крамниць, де на картки давали мізерну пайку чорного глевкого хліба з остюками. Від такого хліба часто діставали корчі в шлунок, а остюки набивались за зуби, в ясна, рот синів, розпухав і кровоточив. Та не можна було не їсти, бо, крім цього, не було нічого. Люди вже їли кору з дерев, жаб, щурів, мишей, — все, що можна впхати в шлунок. Бо кожен хотів жити: страшно було вмирати голодною смертю.

Так бідували й ми, перебиваючись якось з дня на день. Спати йшли рано, щоб не так хотілося їсти, а розмови точились тільки про їжу, бо про щось інше нездатні були й думати.

І ось в один з таких зимових вечорів, коли за вікнами лютувала завірюха, батьки в ліжку тихо вели розмову, згадуючи родичів та знайомих. Чи живі ще? Згадали й Петра з Софією. А мені тоді так їхнім хлібом запахло, що аж слинка покотилась, і я про це гукнула до батьків з дівчачої кімнати. За тим почали згадувати про мед та вишні, і раптом за вікном щось зашаруділо. (Наші вікна виходили на вулицю, а хазяйські — в садок). Ми всі припинили. За хвилину — тихенький стук у віконницю.

— Хто там? — питає батько.

За вікном якесь неясне бурмотіння, скигління, і ледве можна було розібрати ім'я тієї людини — Петро. Батьки кинулись в сутінках одягатись, тато пішов у сніг відчинити двері, а мама світила манюній каганець, бо світити було небезпечно: побачить хтось крізь щілину у віконниці ясне світло, то ще прийде контролювати, що тут діється.

Взагалі в ті часи вночі в своїй хаті ніхто не був спасений. НКВД та міліція заходили, куди завгодно, перевертали все в хаті догори ногами, невідомо, чого шукаючи, і заарештовували, кого завгодно і не відомо, за що.

Упоравшись з каганцем, мати поставила його на стіл у кухні, куди тато якраз увів чоловіка, засніженого і замотаного по самі очі в якесь ганчір'я.

Він, як увійшов у хату, так і впав на стілець, що тут же стояв при столі. Задубілими пальцями намагався розв'язати ганчір'я і не міг, тато допоміг йому. І коли зняв з голови останню шмату, чоловік захитався і мало не впав з стільця.

— Боже мій, — зойкнула мати, — та це ж Петро!

Але хіба то був Петро? На нас дивилась мертва голова, обтягнена шкірою, з двома чорними проваллями, замість колись блискучих довговіх, завжди усміхнених очей, і колюча, як щітка, борода.

— Покличте Ганну, — простогнав він і, впадши головою на стіл, тяжко заривав і закашлявся. Тато відсунув напівпорожню шафу, за якою були двері, що з'єднували наші мешкання, і мама зникла за шафою. За хвилину вона вернулася з Ганнсю. Ганна, перелякана до смерті, тремтіла, покаючи зубами, кинулася до Петра. Але він зсунувся з стільця і бухнувся Ганні в ноги:

— Сестро рідна, не виганяй... Мені вже недовго лишилось жити... Софія померла, як хазяйство забрали та до Сибіру виганяли... я зі станції втік і от уже майже рік блукаю... Не жени, сестро... тяжко вмирати серед чужих людей... Дозволь мені вмерти біля вас... — все це він бурмотів, захлинаючись кашлем. Ми всі, слухаючи цю трагічну розповідь, плакали.

— Устань, брате! Ніхто тебе не жене, вже як буде, так і буде. А як довідаються, що переходимо розкуркуленого, то будемо вмирати разом.

— Ні, сестро, ні, я не хочу до твоєї хати нести напасти, в тебе ось ще люди є, і діти. Ви покладіть мене десь у дворі, отам під бузком, де, пам'ятаєш, було весело... — і знову заплавав і закашлявся, — ...кажуть, що замерзати легко.

Ганна з татом взяли його попід руки і повели на Ганнину половину. До ранку вже ніхто не міг спати. Ранком Ганна сказала, що Петра помістила в хлівці-козятнику, де колись стояла їхня коза, молоком якої вона поїла свого хворого на шлунок чоловіка.

В козятнику було ще багато сіна, в яке "закопали" Петра, накидавши зверху ще купу старого лахміття. Від цього часу наша хлібна пайка стала ще меншою, бо шматочок віддавали Ганні для Петра. Ганна теж відривала шматочок від своєї пайки і з кухлем гарячої води носила вночі Петрові. Так тривало, може, з тиждень. А мороз, як на злість, все міцнішав. На вікнах уже за весь день ні разу не розтавали чудові візерунки.

Одного ранку Ганна зайшла до нас із заплаканими очима, поклала на стіл шматок хліба і сказала:

— Він уже його не потребує. Відмучився вже. Немає Петра.

В хаті зробилось моторошно: ось тут, за стіною, за кілька кроків від хати, в козятнику — смерть... Петрова смерть.

— Ну, а що ж тепер робити? — питає мама. — Треба ж міліцію сповістити, як же його ховати? Будуть же допитувати, хто це і як сюди попав.

— Боже борони, — заперечила Ганна, — я думаю, що треба чекати на снігопад, тоді його винести вночі на вулицю, а вранці грузовик забере.

Чекали ще кілька днів на снігопад, а Петрове тіло все ще лежало в хлівці замерзле. Зрештою потепліло трохи і повалив сніг та такий лапатий та густий, що як завіса закривав від сусідів, коли

виносили Петрове тіло. До ранку були притрушені сліди, і наполовину засипане снігом Петрове тіло, дійсно, забрало вантажне авто, що кожного ранку підбирало по вулицях померлих від голоду. Два червонопиких молодики з жартами та сміхом кинули Петрове тіло, як дровиняку, до вантажного авто, де було вже кілька інших тіл.

З наших вікон все це було добре видно. Але ми стояли на певній відстані від шибок (борони, Боже, щоб не побачили, що ми дивимось) і всі плакали, а Ганна з чоловіком стояли біля другого вікна і, ламаючи руки і заливаючись слізьми, теж стежили. Вона придушено ридала, повторюючи:

— Прощай, Петре... Прощай, брате... Прости... прости... прости...

С. ГОРДИНСЬКИЙ

ПРО БІЛУ ПЛЯМУ, ТАТАРСЬКУ РОБОТУ І ПРО КАЛАМУТНУ ВОДУ

В березневому випуску "Нових Днів" мистецтв Юрій Соловій відгукнувся на II том англomа́ної *Енциклопедії України* та висловив своє незадоволення з поміщених там інформацій про сучасне українське мистецтво. Він навів кілька прізвищ, яких у тому виданні не згадано або ж згадано не на тому місці, де він хотів би їх бачити.

Я згідний з тим, що між поданими Ю. Соловієм іменами є такі, що їх треба було згадати. Проте автор статті зробив одну основну похибку: він не поінформувався у видавництві енциклопедії або в якогось з її співробітників про те, як і коли дані матеріали були написані і здані до друку. Енциклопедія — не газета, завдання якої подавати найсвіжіші відомості, а збірний твір, що подає синтезу фактів, які мали місце впродовж багатьох років.

Перший том тієї енциклопедії появився друком 1963 року і зараз почалася робота над другим томом, який мав появитися до двох років. Однак через припізнену подачу деяких матеріалів та величезну редакційну роботу над оформленням цього 1.400 сторінкового видання поява II тому припізнілася. Тим часом матеріал про мистецтво, що його я написав або зредагував, був зданий видавництву вже 1964 року. З припізнюванням видання, я мусив доповнювати матеріал 1965 і ще раз 1967 року. Тому що мій матеріал мав сотки чорних і кольорових ілюстрацій і вимагав особливої технічної роботи, моя праця пішла одна з перших до друку. Після коректи матеріал уважався вже замкненим і будь-які перерібки були вже неможливі. До того ще той матеріал був далеко від Нью-Йорку, в друкарні Торонтонського університету.

Отже, мистецькі матеріали II тому енциклопедії подають відомості про українське мистецтво в основному до 1968 року. Я не міг туди включити, наприклад, Ю. Колесара, який до того часу

в США був невідомий. Ю. Соловій сугерує, що я пропустив його зумисне. Це не так, я в 1970 р. допоміг Колесареві влаштувати його репрезентативну виставку в Українському Інституті Америки в Нью-Йорку, оформив його каталог та написав вичерпну статтю про його малярство. Педібна справа й з Ярославом Геруляк. Я бачив деякі її абстрактно-геометричні графіки, але не мав нагоди бачити її, на мій погляд куди оригінальнішої і вигадливішої кераміки, що була показана щойно на пізніших виставках. З праць колишньої учениці Ол. Архипенка Ірини Букоємської бачив я на виставках усього одну картину і дві скульптури. Цього мало для оцінки мистця, ще й до того, коли весь розділ про українське мистецтво поза УРСР обіймає менш ніж дві сторінки тексту. Тут сконденсовано весь мистецький рух Галичини й обох еміграцій з їх закордонними осередками від 1920 до 1967 р. Ясно, що писати треба було тільки про найтиповіші явища.

Окрема справа з В. Курилик. Він не тільки найвидатніший український маляр у Канаді, а й один з перших між усіма канадськими. І сюжети його картин сильно пов'язані з Канадою. Тож, репродукуючи його картину "Пікнік у Манітобі", редакція енциклопедії залишила його в окремому розділі про українське мистецтво в Канаді і вже не дублювала його прізвища деінде. Ю. Соловій думає, що цим мистця здеградовано. Зате у випадку з іншим канадським мистцем, Л. Молодожанином, Соловієві заболіло, що при його скульптурних портретах згадано й кілька імен ним портретованих осіб. Що тут не до речі? Канадські мистецькі кола самі вважають Молодожанина найліпшим своїм портретистом у скульптурі, а американці теж думають, що його портрет Айзенгавера — найліпший психологічний портрет того генерала і президента США.

Про різні симпатії Соловія, яких він рад би був бачити в енциклопедії, я сказав би, що це назгаль мистці, які стоять осторонь від українських мистецьких виступів. Візьмим до уваги, наприклад, М. Урбана. Про існування такого скульптора я знав, але в моїй картотеці про нього не було нічого: ні року народження, ні виставок, ні репродукцій, ні адреси. Не було ніяких інформацій і в Об'єднанні мистців-українців в Америці. Отже — шукай вітра в полі. Щойно в половині 1970 р. скульптор Кость Милонадіс прислав мені кілька каталогів чикагських виставок, де були дані й про Урбана. Але використати їх було вже запізно.

Щодо транскрипції імен типу Юрій-Джордж тощо, то це була постановка американських дорадників видання. Я не у всьому з тією транскрипцією згідний, але, очевидно, не міг користуватися відмінною від тієї, що була обов'язковою для всього видання.

Реасумуючи, скажу, що ніяких, як пише Ю. Соловій, "переоцень редакторів" немає, статті подані за фактами і з вичерпністю, доступною в даному часі. І немає там ніякої тенденційності, яку сугерує Соловій. Це він сам своїми писаннями каламутить воду.

Віра ВОРСКЛО

ПРОМІНЬ У ПОРОЖНЕЧІ

На нашому поетичному обрії 20 лютого в Торонто блиснула зіркою поетеса Віра Вовк з далекого Ріо-де-Жанейро. Жаден еміграційний поет не зібрав у Торонто стільки лаврових вінків, як Віра Вовк: вона мала таку масу адораторів і прихильників (включно з Уласом Самчуком), що мій голос опонентки був голосом в пустелі. Цього разу картина різко змінилася: всі її прихильники просто щезли, залишивши її на поталу поетичній долі і я опинилась у ролі трубадура. (Гете казав, що життя скороминуще, а мистецтво вічне). До поезії Віри Вовк поставмось не з погляду скороминущих політичних настанов чи переконань, а з погляду мистецтва.

Дуже рідко родяться люди, які мають надприродну музикальну здібність до слів і виняткову здібність творити образні зорові картини. Найчастіше ці два таланти, музикальний і зоровий, не йдуть у парі, і людина родиться або поетично глухою, або поетично сліпою. Цим, власне, й пояснюється поділ поезії на два табори: на поетів традиціоналістів, віртуозів спонтанної ритміки і рими та на поетів візіоністів, які брак таланту до спонтанної рими надолужують майстерністю образів і еластичністю думки. Ці дві групи поетів зовсім не розуміють одні одних, бо думають, що лише вони бачать суть речей у правдивому світлі і мають найкращі засоби, щоб передати його оточенню.

До цієї другої категорії поетів-модерністів можна включити й Віру Вовк. Декілька років тому поезії Віри Вовк були низками блискучих метафор. Метафори були нанизані на нитку якоїсь одної теми — і це мало б творити вірш. Це були механічно, а не органічно сполучені поетичні образи, які творили форму, а не суть цілості. Метафора не народжувала суті вірша, а існувала як прикраса або вірш у вірші. Метафора не тільки не вела до вічності чи якоїсь суті, а вела в *нікуди*, бо кінчалась у самій собі. Тому на цьому тлі у нас виникали палкі дискусії, бо я тоді вважала Віру Вовк творцем не поезій, а самих метафор, які були мистецькими мініатюрами.

Цього разу поезія Віри Вовк на мене справила інше враження. Вона сама винятково добре читала свої поезії з декількох друкованих і готових до друку збірок. Читала поетичні мініатюри, які їй принесли славу в Києві і з'явилися там у друку. Це дуже коротенькі вірші японського стилю, де в чотирьох чи восьми рядках схоплено життєву філософію якогось явища чи події. На Україні ці поезії інтерпретували в соціально-політичному навітленні, хоч це Віру Вовк дуже здивувало. Сама ж Віра Вовк утішена, що її ці поезії мають безліч вимірів, що є доказом справжньої поезії, яка має в собі сконденсовану мультитативну філософічну суть.

Потім Віра Вовк читала "Симфонії", одною з

яких була візія про Київ. Це своєрідні вірші-поеми, де барокковість образів і сила слова творить могутню візіонально-музичну симфонію. Чимало було віршів на релігійні мотиви з цілком протилежним напрямком. Одні вірші — переповнені чистою релігійною містикою середньовіччя, інші — віддзеркалення понять фрейдівського психологізму, що релігія і мораль є ярмом на розум і душу людини. На загал же в її поезії переважає релігійний містицизм середньовіччя з усіма його атрибутами.

Оксана Лятуринська воскресила і втілила в українську поезію епоху княжої доби. На мою думку, Віра Вовк своїми поезіями (може й несвідомо) відтворює духовість середньовіччя з орнаментикою, ритуалізмом, релігійною містикою, де центром всього є Бог, а не людина. Її поезія — це намагання примирити світ надреальний зі світом матеріальним.

Віра Вовк прочитала декілька блискучих перекладів з творів Георга Рільке та інших найновіших поетів. Та одним з найкращих творів був її власний твір на гуцульські мотиви — вірш "Черемош". Це не опис річки, а візія цілої Гуцульщини, візія душі поетеси, яка хвилями Черемоша розповідає про минулу і майбутню долю землі, народу і людини. Взагалі вірші на гуцульські теми з-під її пера виходять найкращими, бо в них нема нічого надуманого, вони спонтанні й переконливі.

Поезії Віри Вовк зі слуху сприймати майже неможливо, бо це калейдоскоп митливих образів, які так швидко міняються, що годі схопити цілість думки. Її поезія зіткана із зорово-інтелектуальних картин і тому може бути зрозуміла тільки при зоровому відтворенні тих образів-символів, себто при вдумливому читанні. Слухати поезію Віри Вовк — це те саме, що вухами дивитись якийсь екзотичний фільм без жадної музики.

Дискусії після читання її творів не було, хоч було до сімдесяти слухачів.

На літературному вечорі я придбала собі збірку поезій Віри Вовк "Зоря провідна"; в цій збірці віршик "Успеніє" є справжньою перлиною і полюбив моє серце.

А вірш "До одного святого" кінчається словами, які, мабуть, символізують долю самої поетеси.

"Так на гнилих і порохнявих пнях
У пралісах тропічних, непродертих
Цвітуть для Бога білі орхідеї".

Найкоротшою мініатюрою на її літ. вечорі було послання критикам і опонентам. Воно звучало так: "Як будеш мене каменувати, то візьми самоцвіт."

Нехай це буде Вашою амбіцією, Дорогий Передплатнику, — приєднати бодай одного передплатника "Нових днів"!

РОЗПОВІДЬ ПРО КОЗАКІВ ЧУДОВОЮ РОЗВАГОВОЮ ОПЕРОЮ

Подаємо переклад рецензії на виставу опери "Запорожець за Дунаєм", що її написала "дуже вередлива", як нас інформує наша читачка з м. Бінггемптон, США, рецензентка Сузен ВЕНДЕРКУЛ, і яка була вміщена в щоденнику "Бінггемптон ньюз" з 22 травня 1972 р.

Не треба бути українцем, щоб вільно насолоджуватися доброю музикою, яскравим одягом і комедією "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського — оперою, яку поставлено силами Українського оперового ансамблю в Дон Ваттерс театрі в Бінггемптоні.

Це була картина з життя козаків у Туреччині, яких російська імператриця Катерина II вигнала з України в 1775 р. Дія відбувається на межі сторіччя саме в ту пору, коли герой твору, п'яний козак, перевернувся в турка, а його дочка з своїм нареченим плянують таємно утекти на Україну.

Роллю Івана Карася, гладкого і п'яного козарлюгу, грав Лев Рейнарівч, а роллю його сварливої жінки Одарки виконувала Г. АНДРЕАДІС.

Карась навіть спить в комічний спосіб. Сценки, в яких він спокушував мусульман потягнути кілька келішків горілки, так захоплювали глядачів, що ніби й мовного бар'єру не існувало між публікою й виконавцями.

Опера українською мовою, безперечно, була тут не абиякою проблемою. Маючи за собою п'ять семестрів навчання російської мови, яка має чимало гідних слів, я насилу змогла зрозуміти лише кілька фраз із неї.

Балет у другій дії був особливою втіхою для неукраїнців, які також нагороджували артистів якими оплесками.

Галина Андреадіс, дружина Карася, яка усердно карала свого впертого чоловіка, має сильне меццо-сопрано. Марта Кокольська (Оксана) і Богдан Чаплинський (Андрій), коханий Оксани, упорались із своїми ролями успішно, хоч, до речі, оркестра загалушувала голос Кокольської.

Музика, такці, ясні та своєрідно пошиті костюми зробили виставу успішною.

ВИБРАНІ НОВЕЛІ І НАРИСИ В. СОФРОНОВА ЛЕВИЦЬКОГО "ЛИПНЕВА ОТРУТА"

У видавництві "Новий шлях" (Торонто) вийшла недавно збірка творів Василя Софроноза Левицького — "Липнева отрута". Книжка має 262 сторінки, видана на доброму папері, з обкладинкою мистця Святослава Гординського та з ілюстраціями. До збірки ввійшли давніше друковані й нові новелі, нариси, ліричні етюди й сатиричні скетчі. Передмову — "Дещо про призабутого майстра української новелі" — написав Юрій Клиновий. Книжку можна придбати в українських книгарнях, або замовити у в-ві "Новий шлях", П. О. Бокс 165, ст. Д. Торонто 9. Онт. Ціна книжки 6.00 дол.

РОЗМОВА ЧИТАЧІВ З АВТОРОМ

Родинний Альбом Докії Гуменної і відгуки читачів на нього

Сердечно вдячний Вам за написану і надіслану мені КНИГУ ДЕРЕВА ЖИТТЯ нашої нації — РОДИННИЙ АЛЬБОМ.

Вчитуюсь у кожне Ваше речення, в кожне порівняння, й дивуюся, як Ви змогли перечитати і звести до купи зі своїми власними висновками таку масу літератури.

Ще раз Вам дуже вдячний і пишаюся тим, що серед нашої нації знайшлась людина, що присвятила все своє життя такій важливій ділянці нашої культури.

(Віктор Андре, Бейсайд, Н.-Й.)

**

...РОДИННИЙ АЛЬБОМ пахне давниною. Я люблю археологію, люблю минувшину. І тому, яку Ви заторкнули, ніхто досі в нашій літературі не мав відваги зачепити...

(Катря Гуцал, Міннеаполіс, Мінн.)

**

...Ваша спроба вивести на основі археологічних досліджень родовід українського народу така вдала й цікава, що цей твір читається з великою увагою і насолодою.

(Марко Бачинський, Ліверпуль, США)

**

Ваш РОДИННИЙ АЛЬБОМ я з цікавістю й задоволенням прочитав. Джерел, на підставі яких Ви komponували то, я, звичайно, не переглядаю, бо вони мені недоступні, хоч деякі з них я знав у своєму часі. Я вважаю, що, популяризуючи в той спосіб праісторію (українську), Ви робите велику конструктивну працю в самоутвердженні, в боротьбі з "комплексом меншевартості". Того роду інтуїтивні розвідки на межі науковості діють на чуття і психіку, викликають думки не тільки про минуле, але й спрямовують на розуміння сучасності і оптимістично на майбутнє. Ніколи пересічний читач не студіював би археологію царини, про яку згадуєте, а так у приступній напівпрозовій формі, діючи на почуття й розум. Ви досягаєте свого — КИШТАЛТУЄТЕ, творите НАЦІЮ. Цей твір подібний до попереднього БЛАГОСЛОВИ, МАТИ! Не знаю, як інші сприймають ці твори, але мені вони дуже подобаються і допомагають, вони також спричиняються до того, що я також "пишу", бо може й потонув би в повсякденному житті і не займався б письменством і "мемуарами". Але "тяглість",

яку Ви так образно представляєте, скеровує і спонукує на продовження її в сучасності, в наві'язанні ниток між минулим і майбутнім. Не мають рації Ваші критики, коли заперечують того роду спроби відтворити минуле, хоч самі поповнюють той же "гріх" своїми "адигейськими теоріями". Отже, про них можна сказати те ж саме, що вони говорять про Ваші писання. Зрештою "бібліопсихологія" твердить, що кожна книжка має свого читача, і кожний читач має свою книжку. Те ж стосується і авторів, які творять ті книжки, кола їх думок, їхньої психіки і чуттів!

(Лев Биковський, Денвер, Кол.)

**

...З захопленням і радістю прочитав я Ваш РОДИННИЙ АЛЬБОМ. Вважаю його за Вашу другу докторську дисертацію, за зрілий науковий твір. Добір картинок надзвичайно гарний.

З усім, що Ви пишете, я згодний, за винятком останнього розділу — висновків. Будучи атеїстом і матеріалістом, я не можу їх прийняти. Всяку магію, парапсихологію, ясновидіння, телепатію, левітацію разом з усім іншим окультизмом, я відкидаю рішуче й безапеляційно. Я не можу вірити й у вигадки атлантістів. Те, що континенти поволі пересуваються, вважаю за доведене, а щоб цілі континенти опускалися на океанічні глибини, та ще в короткий час, відколи існує людство, то такого сучасна геологія не знає. Що морські поклади є на вершках високих гір, знали вже 200 років тому, але ж ті гори піднялися не в час існування людства.

Могло бути, що колись не дуже великий острів, званий Атлантидою, був затоплений, але щоб були якісь прадавні високі цивілізації, я не вірю. На стор. 269 Ви питаєте: "А що ж діялося в часі 950 тисяч років?" Нічого надзвичайного, — відповім Вам. Людство в той час дуже поволі, еволюційним шляхом творило в своєму мозку центр мови, якого бракує навіть найвищим мавпам, і все інше, що різнить людину від тварин. Досі ще не з'ясовано точно, де, коли і як з'явилося хліборобство і скотарство, це могло статися в різних місцях і в різних племенах, але вигадувати для цього якихсь надлюдей, що жили в затоплених континентах, — зайве. Дикі предки культурних рослин і свійських тварин знайдені й відомі, хоч деякі, наприклад, предки товару, давно вже вимерли.

Нині виявлено, що Лобсанг Рампа — псевдонім якогось англійця, що в Тибеті ніколи не був, написав свою книгу за друкованими джерелами — і забрехався вкрай.

Дуже добре Ви впоралися з назвою "Русь". Чи пригадуєте, скільки за неї було суперечок, чи

пам'ятаєте варязьку гіпотезу походження цього слова? Чи не походить від того ж кореня й назва одного з оленів — "лось"?

(Юрій Вовк, Регенсбург, Німеччина)

...Вашу книжку РОДИННИЙ АЛЬБОМ повертаю. Книжка нецікава, некорисна для мене. Порівнюючи з попередніми Вашими виданнями, книжка РОДИННИЙ АЛЬБОМ не те, судячи. Пробачте за одвертість.

(Роман Гладун, США)

...Ваша праця окремою книжкою з ілюстраціями тим більше доступна своїм глибоким змістом і тому повинна б пригадатись нашій публіці і спровокувати її на скорий розпродаж, чого Вам бажаю.

У мене завжди велика радість, коли бачу Ваш черговий крок. Тоді уявляю собі Вас як найчудеснішу вперту жінку на світі!

...Головне власне ЧАС, його дорожчійну пливчастість, що відплила, повинні б Ви вхопити своїм пером. Як стоїть та справа?

(Я. Гірна, Канада)

...Вітаємо Вас із новим осягом в ділянці української літератури та бажаємо дальших успіхів, доброго здоров'я та багато років життя.

РОДИННИЙ АЛЬБОМ нам дуже подобається. Ліда перечитала вже майже половину, а я покищо тільки переглянув від обкладинки до обкладинки, перечитуючи окремі інтригуючі місця і знайомлячись із ідеєю твору та її відтворенням. Мені здається, що РОДИННИЙ АЛЬБОМ — це дуже цінний і оригінальний задум. Було б дуже добре, якби цю книжку донести до широких кіл читачів. Це відкрило б очі багатьом з них і вони були б збагачені цінним знанням минулого. Але... як це зробити?

(Яків і Ліда Гончарів, Портланд, Орегон)

...Книжка робить дуже гарне враження.

(Д-р І. Домбчевський, США)

...Щиро дякую за великий дар, який Ви зробили РОДИННИМ АЛЬБОМОМ українській культурі. Ви у нас самотній — самотня велика — великий письменник.

(Віра Дорожинська, Нью-Йорк)

...Надіслану Вам книжку РОДИННИЙ АЛЬБОМ з неохотою повертаю. Мушу Вам признатись, що мене бере жаль, що Ви затратили такий занадто великий труд, укладаючи цю книжку.

Не тому, що вона нецікава або важка до чи-

тання, ні, а тому, що з Вашою обдарованістю і хистом Ви могли б написати щось багато цінніше й корисніше, хочу сказати не для одної половини людини, а для обох, маю на увазі духову половину.

На кінці книжки в самих останніх строчках Ви самі кажете: "Якщо звір у такій довголітній еволюції став людиною, пройшовши школу тотемізму і в цій школі здобувши мову, вміння мислити, мислю творити, то виникає логічне питання: а що ж витвориться з людини?" Питання вірне й на часі. Ваша праця тоді лише була б оправдана коли б Ви не ставали у ряд із заблуканими матеріялістами і не закривали свої очі, щоб не бачити отих незмірних чуд, що Бог лише порошинку їх відкрив людині, а сказали вкупі з Державиним: О, ТИ ПРОСТОРАМИ БЕЗМЕЖНИЙ... А потім детально узнали з св. Євангелії, що є людина і чому Бог прислав на землю сина свого Ісуса Христа...

Тоді б лиш Бог відкрив Вам, що насправді є людина і для чого вона живе на землі. Лише після того Ви побачили б, що станеться з сучасною людиною, яка тепер далеко перевершила звіря...

Від повноти душі моєї прошу подумати над цим...

(Федір Карп, Каліфорнія)

...Щиро дякую за Вашу нову, цікаву й оригінальну книжку. Цією книжкою Ви зробили поважний крок у новому жанрі української літератури. Надіюся, що Ваш РОДИННИЙ АЛЬБОМ захопить українських читачів...

(Альберт Кіпа, Аллентаун, США)

ВСЯЧИНА

ОПЕРАТИВНІ ЧИНОВНИКИ

В одному з урядових будинків Стокгольма пролунав сигнал пожежної тривоги — начальство хотіло перевірити, як швидко й організовано чиновники облишать приміщення. Наслідки були чудові: через три хвилини і десять секунд в чотириповерховому будинку не залишилося ані душі. Потім усі знову стали до роботи, а за кілька годин пролунав сигнал кінчати роботу. І цього разу начальство стало біля входу із секундомірами в руках, аби з'ясувати, скільки часу потрібно чиновникам, щоб звільнити помешкання за нормальних умов. Наслідки були ще кращими: рівно через дві хвилини будинок спорожнів.

ЕВОЛЮЦІЯ ЕЙФЕЛЕВОЇ БАШТИ

Біля Ейфелевої башти, запевняють паризькі газети, буде споруджена незабаром траса для лижників із штучним покриттям. Вона починатиметься на другому поверсі, на висоті 200 метрів. Лижники матимуть чудове місце для тренувань у центрі Парижа.

УКРАЇНСЬКИЙ МОНРЕАЛЬ УШАНУВАВ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Тематичним вечором-концертом українська громада Монреалю вплела свій вияв пошани і вдячності у вінок, складений шанувальниками літературних заслуг Василя Стефаника. Вечір відбувся 15-го квітня в аудиторії УНО з ініціативи монреальського відділу КУК. Виконавцями програми були: Юрій Стефаник — наймолодший син письменника, як головний доповідач, піаністка Люба Жук, оперна співачка Анна Чорнодольська, керівник драматичної студії молоді ім. І. Котляревського Іван Король і члени студії Ольга Цехмістро та Андрій Кравчук.

Голова відділу КУК Теодор Цехмістро відкрив вечір, а Роман Рахманний накреслив силует письменника та представив присутнім його сина Юрія, вказавши на його вклад у літературну критику. Його перу належить нарис біографії Василя Стефаника, студії про творчість Леся Мартовича, аналізи творчості Тараса Шевченка та інших українських письменників.

Юрій Стефаник побував уперше в Канаді перед другою світовою війною. В роки 1936-37 він був співредактором тижневика "Українські вісті", що виходить в Едмонтоні. Потім повернувся на Україну і деякий час редагував у Львові журнал "Новітній ремісник" та був співредактором журналу "Життя й знання".

Перебувши лихоліття другої світової війни на Україні, Юрій Стефаник повертається знову до Канади, де продовжує свою працю як літературний критик. Живе Юрій Стефаник постійно в Едмонтоні і тепер є головою канадського відділу Об'єднання українських письменників "Слово".

Говорячи про героїв Стефаникових новель, доповідач підкреслив, що майже всі вони — автентичні особи, реальні люди його оточення, яких автор знав, з якими дружив, яких любив і розумів, за них і з ними терпів, і за їхні справи боровся. Долю кожного свого героя Василь Стефаник переживав всією повнотою своєї чуйної і вразливої душі, аж поки закріплював розповідь про неї своїм полум'яним словом. Юрій Стефаник оживив героїв новель свого батька, об'єднав захоплених слухачів з їхніми переживаннями та скріпив почуття приналежності до однієї великої сім'ї. Під час тієї розповіді перед очима слухачів наче на екрані, проходили постаті героїв "Синьої книжечки", "Кленових листків", "Дороги"... А понад усім іншим виднів камінний хрест Івана Дідуха на горбку за селом Русовим. Іван Дідух, герой однойменної новелі Василя Стефаника, ніколи не вріс у ґрунт країни свого нового поселення — Канади. Він всією душею далі жив у своєму родинному селі і "банував" за горбом з камінним хрестом, кажучи: "...гірко-м го віз і гірко-м го на верх вісажував, але-м го поклав", перед своїм виїздом за океан.

Як дослідник творчості письменника й свого Батька, Юрій Стефаник постійно шукає слідів його живого зв'язку з українськими поселенцями в Канаді. Він особисто знайомий з нащадками героїв його новель, що виїздили на еміграцію не тільки з іменем Стефаника на устах, але часто і з деякими його оповіданнями у своїх клунках.

Два мистецькі виступи у програмі вечора — піаністки Люби Жук і оперної співачки Анни Чорнодольської — і виконанням і змістом відповідали настроєві й утримали вечір на високому рівні.

Люба Жук виконала — "Два прелюди" Миколи Фоменка, "Баркароллю" Миколи Лисенка та "Українську сюїту" Федора Якименка.

Оперна співачка Анна Чорнодольська, що завдяки наполегливій праці здобуває дедалі більше лаврів у галузі вокального мистецтва у всеканадських масштабах, збагатила програму концерту такими творами: "Веснівка" Віктора Матюка на слова Маркіяна Шашкевича, "Якби мені, мамо, намисто" Миколи Лисенка на слова Тараса Шевченка, арію Одарки з опери "Купало" Анатолія Вахнянина та "Солов'иний романс" Анатолія Кос-Анатольського.

Ольга Цехмістро та Андрій Кравчук інсценізували уривки з новелі Василя Стефаника "Сини". Молоді виконавці доклали багато зусиль, щоб зрозуміти правильно новелю, передати переживання героїв.

Іван Король, керівник драматичної студії ім. І. Котляревського, не зважаючи на свій похилий вік, виявив великий ентузіазм, прочитавши два твори Василя Стефаника: "Моє слово" і "Синю книжечку".

Як це трапляється й на інших концертах в честь українських визначних діячів культури або й політичних постатей, так і цього разу зовсім зайво

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА
FUTURE FUEL OIL LTD.
and
SERVICE STATION

24-годинна, солідна і шквора обслуґа
чищення і напрана "форнесів" безплатно.

945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario
Office: 536-3551 — Nights: 762-9494

вечір закінчено подякою виконавцям і учасникам цього культурного зібрання. Такі подяки мають місце в побутових вечірках, але прикро вражають слухачів, які разом з виконавцями програми прийшли віддати належну шану визначній постаті з української історії.

Ориця СУДЧУК

НАЙНОВІШІ ВИДАННЯ

Калинець Ігор. ПОЕЗІЇ З УКРАЇНИ. Друга збірка. "Література і мистецтво", 1970. 126 стор. Місце видання не зазначено, Друк: Брюссель Бельгія.

Ігор Калинець народився 1939 р. в Ходорові. 1961 року закінчив Львівський університет (філологічний факультет). Був працівником Обласного державного архіву у Львові. Ще студентом друкувався в різних журналах. Перша збірка поезій вийшла 1966 р. "Вогонь Купала" у видавництві "Молодь". До другої збірки увійшли вірші, підготовані до друку, але ніколи не друкovanі. Сталося так, що любителі поезії переписували собі деякі вірші і такий один відпис опинився за кордоном. Збірка доповнена "Додатком", до якого увійшли передруки віршів Ігоря Калинця з журналів "Жовтень", "Дніпро", а також з антології "60 поетів 60-их років", що її уклали Б. Кравців, а видала "Сучасність". Книга видана зі смаком, гарно, вірші доповнюються ілюстраціями. Калинець описує свої рефлексії, приглядаючись до картин О. Новаківського; видавці ілюстрували ту частину фотознімками з картин Новаківського, які вийшли дуже добре. Також вміщено кілька гравюр Б. Сороки.

Стус Василь. ЗИМОВІ ДЕРЕВА. Перша збірка поезій. "Література і мистецтво", 1970. 206 стор. Місце видання не зазначено, Друк: Брюссель, Бельгія. Василь Стус народився 1938 р. в Вінницькій області. Доля його не щадила. У Донецьку закінчив педагогічний інститут, служив в армії, викладав у школах, працював шахтарем, працював у газетах. 1964 р. став аспірантом Інституту літератури АН УРСР, але вже в вересні 1965 р. був виключений з другого року аспірантури за присутність 4 вересня 1965 року на київських протестаційних зборах проти засудження українських культурних діячів за їхні виступи проти русифікації. Вірші і літературно-критичні нариси В. Стуса друкувалися переважно в журналах "Дніпро". Його першу збірку поезій, підготовану до друку, — відкинули.

А що пише сам поет про себе: "Перші уроки поезії — мамині. Знала багато пісень і вміла дуже інтимно їх співати... Шевченко над колискою — це не забувається. А співане тужно: "Іди ти, сину, по Україні, нас кленучи" — хвилює й досі... Шкільне навчання — вадило. Одне — чужомовне, а друге — дурне. Чим швидше забудеш школу, тим краще."

А далі коротко розповідає, як прийшов у поезію: "У четвертій класі щось заримував про со-

баку. По-російському. Жартівливе. Скоро минуло. Відродилося в старших класах, коли прийшла любов. Інститутські роки — трудні. Перша публіцистика віршована — позви з історією. Захоплення Рильським і Верганом. Ще чогось прагнув безтілесний дух. І знову ж — любов. Стужений за справжньою (не донецькою) Україною, поїхав учителювати на Кіровоградщину, поблизу Гайворона. Там витеплів душею, звільнився від студентського схимництва. Армія — прискорила. Почувся мужчиною. Вірші, звичайно, майже не писалися, оскільки на плечах погони. Але там прийшов до мене — Бажан. Тоді ж — перші друковані вірші — 1959 рік.

Післяармійський час був часом поезії. Це була епоха Пастернака і — необачно велика любов до нього. Звільнився — тільки десь 1965-66 рр. Нині найбільше люблю Гете, Свідзінського, Рільке. Славні італійці (те, що знаю). Особливо — Унгаретті, Квазімодо.

Ще люблю "густу" прозу — Толстого, Гемінґвея, Стефаніка, Пруста, Камю. Вабить — і дуже — Фолкнер.

З молодших сучасників найбільше ціную В. Голубородька. Потім — Вінграновського. І, звичайно, Л. Кисельова. Ненавиджу слово "поезія". Поетом себе не вважаю. Маю себе за людину, що пише вірші. Деякі з них — як на мене — путящі. — Це так поет про себе, а тепер послухаймо, як поет (бо хоч він себе "поетом не вважає" — він є добрим поетом) розуміє і характеризує поета: "Поет повинен бути людиною. Такою, що повна любови, долає природне почуття зненависти, звільняється од неї, як од скверни. Поет — це людина. Насамперед. А людина — це, насамперед, добродій. Якби було краще жити, я б віршів не писав, а — робив би коло землі." І далі міркування про себе самого: "Ще зневажаю політиків. Ще — ціную здатність чесно померти. Це більше за версифікаційні вправи!

Один з найкращих друзів — Сковорода!"

Українка Леся. БОЯРИНЯ. Драматична поема. Торонто, Організація українців Канади, 1971. 141 стор.

Драматичну поему "Бояриню" замовчують в СРСР, виключають її з видань. Лише в першому томі з повного видання (10-томове, Київ, 1962-1965, — також неповне) творів Лесі Українки у вступному слові згадує "Бояриню" літературознавець О. Бабишкін. Його характеристика персонажів "Боярині" досить комічна. Але якщо "Боярині" не друкують, то ніхто там не зможе перевірити і спростувати неправдиву характеристику радянського літературознавця.

За життя Лесі Українки "Бояриня" не друкувалася. Уперше видруковано її в часописі "Рідний край" 1914 р., ч. 1-6. Удруге видано окремою книжечкою в Катеринославі. В першому й другому виданні текст подано за рукописом, бо тоді він ще був у Гадячому. На превеликий жаль, рукопис зник у Гадячому кілька років тому й досі не пощастило встановити, куди він подівся.

У цьому виданні "Бояриня" друкувалася з ка-

теринославського видання. Крім оригіналу тексту "Бояриня", для кращого пізнання проблем у "Боярині" додано статтю поета-неокласика і знавця Лесині творчості — Михайла Драй-Хмари. літературознавчі есеї про творчість Лесі Українки Миколи Глобенка, Івана Дзюби, Богдана Марчука.

Катерина Штуль у нарисі "Одного пополудня у Гелуані" старається відтворити хвилини, коли у Лесі Українки постає задум писати "Бояриню".

Під кінець уміщено поему в прозі Л. Українки, присвячену поетам і артистам, що 1896 р. вітали царя Миколу II у Версалі, — "Голос одної російської ув'язненої", що дуже нагадує сьогодиншній Захід, захоплений і засліплений всім російським. Цей памфлет-протест був написаний французькою мовою "La voix d'une prisonniere russe" з наміром умістити його в французькому журналі. Поема ця була маловідома.

FEDERALISME ET NATIONS. Montreal, Les Presses de l'Universite du Quebec, 1971. 290 pp. Les Cahiers de l'Universite du Quebec. Responsable de ce Cahier: Roman Serbyn.

Роман Сербин у передмові до цього збірника пише, що завданням авторів було подати теорію і практику федеративних систем в багатонаціональних державах. Це питання досліджувалось у малих країнах, як Швейцарія, а також у таких великих, як СРСР. Федералізм постає як компроміс при зустрічі двох опозиційних сил. У першій частині, в якій викладається теорію федералізму є статті: федералізм у багатонаціональній державі, його вигоди й обмеженість, федералізм у світлі соціологічної і функціональної теорії, соціалізм і федералізм в ХІХ ст. — Сен Сімон Прудон, Бакунін.

Друга частина — суть предмету, вона поділена на три розділи: А — Захід; Б — Комуністичний бльок; Ц — Третій світ.

У першому розділі розглядається федералізм у Квебеку (1950-1970) і в Швейцарії.

У другому розділі говориться про федералізм у Югославії, Чехо-Словаччині. Про радянський федералізм, у якому розглядається роля України, написав Роман Сербин.

У третьому розділі висвітлюється федералізм Малаї і Малазії, федералізм і спілка національностей в Нігерії, вимушена централізація і відцентралізація в Конго-Кіншаса, десять років камерунського федералізму (1961-1971).

Подала Дарія СІЯК

УРАГАН ПРОТЕСТУ

"Жінки не мають нічого спільного з руйнівною стихією і не залишають після себе спустошень на тривалий час", — заявили члени Американської ліги жінок у своєму посланні Центральному метеорологічному інституті США. Вони рішуче протестують проти традиції присвоєння тайфунам і ураганам жіночих імен. Якщо ці назви не буде змінено, загрожують авторки послання, Інститут буде бльоківано членами ліги.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Тимчишин Микола — лікар, учасник битви під Бровами й опісля довголітній в'язень советських концентраційних таборів — помер у Львові 2 травня ц.р. на 63-му році життя.

о. Вояковський Николай — видатний діяч Української Католицької Церкви, кол. духовний спікун і візитатор для українців католиків у Німеччині — помер у Брукліні 12 травня ц.р. на 73-му році життя.

Корнійчук Олександр — талановитий український драматург, який змарнував свій талан на вірній службі "старшому братові" — помер після довгої недуги 14 травня ц.р. на 67-му році життя. З доручення комуністичної партії О. Корнійчук написав кільканадцять п'єс, став дійсним членом АН УРСР, був кілька разів головою Верховної Ради й міністром закордонних справ УРСР.

Тагаїв Михайло Павлович — корифей українського театру, видатний актор, режисер і співак-соліст, який усе своє життя присвятив українському театральному мистецтву — помер 13-го травня ц.р. в Торонто на 88-му році життя.

Шаповал Олександр — полковник, кол. командир 1-го Козацького ім. Богдана Хмельницького пішого полку — помер 13 травня ц.р., проживши 85 років. Похоронений у Річмонд, Мейн.

Сирник Іван — один з найвидатніших і найрозумніших українських діячів, провідний член Союзу Українців Самостійників і довголітній редактор "Українського голосу" в Канаді, заступник президента КУК, член Секретаріату СКВУ — помер після довгої недуги 21 травня ц.р. у Вінніпегу на 69-му році життя. Жертвенна праця сл. п. ред. Івана Сирника для українського народу цінна особливо тому, що він народився в Канаді й з відомих причин України ніколи не бачив.

Тимшенко Степан Прокопович — відомий у всьому світі видатний український учений у ділянці пружності й опору матеріалів, один з основників Української Академії наук у Кисві 1918 р., автор численних наукових праць і професор багатьох університетів — помер 29 травня ц.р. у Вупперталі, Німеччина, на 94-му році життя.

Музика Максим — видатний український лікар, учений і громадянин — помер 24 травня ц.р. у Львові на 84-му році життя.

КУПІТЬ ЦІ КНИЖКИ!

М. Ю. Брайчевський, "ПРИЄДНАННЯ ЧИ ВОЗ-З'ЄДНАННЯ, критичні зауваги з приводу однієї концепції".

Книжка написана сучасним українським радянським істориком.

Ціна: 2.00 дол.

Іван П. Багрянний, "ЛЮДИНА ВІЖИТЬ НАД ПЕРВОЮ".

Ціна: 6.00 дол.

Василь І. Гришко, "ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ".

Ціна: 1.50 дол.

Василь Іванис, "ДО ПРОБЛЕМИ КАВКАЗУ".

Ціна: 0.70 дол.

"ПРОГРАМОВІ ДОКУМЕНТИ ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ В РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ".

Політичні документи боротьби за свободу людини й народів Радянського Союзу.

Ціна: 1.50 дол.

Олена Куріло, "УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ".

Ціна: 2.00 дол.

Анатолій Юриняк, "ЗАСОБИ І СПОСОБИ ПОЕТИЧНОГО ВИСЛОВУ".

Ціна: 1.00 дол.

Книжки замовляти в адміністрації "Нових Днів".

(Закінчення з 2-ої стор.)

П. Потапенко, Детройт, США	2.00
Г. Рябокін, Ст. Паул, США	2.00
М. Могилянський, Торонто, Канада	2.00
М. Гаврилюк, Аргентина	1.00
І. Смолій, Ютика, США	1.00

Пані Б. Бакало в пам'ять свого чоловіка, замість квітів на могилу, зложила на нев'янучий вінок \$25.00.

Нових передплатників приєднали:

І. А. Ваць, США	9
Люба Жура, США	3
Д. Завертайло, США	1
Д. Корнієнко, США	1

Дякуємо всім за допомогу.

Адміністрація і Редакція "Нових днів"

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх українських шкіл на еміграції:

1. Л. Деполович

БУКВАР

Десяте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.50 дол.

2. Петро Волиняк

КИЇВ

Читанка для 3-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

3. Петро Волиняк

ЛАНІ

Читанка для 4-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

4. Петро Волиняк

ДНІПРО

Видання друге

Підручник з історії української літератури і хрестоматія

Єдиний на еміграції підручник такого типу
Книжка ілюстрована

Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

5. Петро Волиняк

ЗАПОРІЖЖЯ

Читанка для 5-ої класи

У цій книжці багато історичних оповідань

Ціна: у Канаді і США — 1.80 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.60 дол.

6. Петро Волиняк

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Друге видання

У книжці багато ілюстрацій, карт тощо

Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

7. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, Ч. 1

Фонетика й морфологія

Шосте видання

Ціна: у Канаді, США і Австралії — 2.75 дол.,
в Англії — 100 шіл.

Замовляти в "Нових днях". Школам і книгарням та церковним громадам — знижка.

"УКРАЇНСЬКА КНИГА"

п р о г о л о ш у є

ВЕЛИКИЙ ВИПРОДАЖ КНИЖОК І ГРАМОФОННИХ ПЛАСТИНОК

Бальзак О. Твори. Переклад з французької. "Молодь". Київ 1971, стор. 492	\$1.70	Стельмах М. Чорногуз приймає душ. "Веселка", Київ 1971, стор. 24	0.75
Вінграновський М. Поезії. "Дніпро". Київ 1971, стор. 168	1.35	Співець нового світу. Спогади про ІІ. Тичину. "Дніпро", Київ 1971, стор. 492	2.55
Земляк В. Лебедина згряя. Роман. "Рад. письменник". Київ 1972, стор. 274	1.35	Спогади про Лесю Українку. "Дніпро", Київ 1971, стор. 472	2.55
Кримський А. Ю. Бібліографічний покажчик (1889-1971), "Наукова думка", Київ 1972, стор. 160	1.60	Українка Л. Твори в 2-ох томах. Поезії і поеми драматичні твори. "Дніпро", Київ 1970	3.25
Комендар В. І. Лікарські рослини Карпат. "Карпати", Ужгород 1971, стор. 244	1.65	Українка Л. Досвітні вогні. "Веселка", Київ 1971, стор. 197	0.75
Коротич В. Перевтілення. Поезії. "Рад. письменник", Київ 1971, стор. 93	0.90	Українка Л. Документи і матеріали. 1871-1970. "Наукова думка", Київ 1971, стор. 454	3.15
Мах П. Гостини в матері. Це своєрідна лірична мандрівка по життєвих та творчих стежках Л. Українки. "Веселка", Київ 1971, стор. 71	0.90	Українка Л. Твори. "Молодь", Київ 1971, стор. 636	1.85
Микитась В. Галузка могутнього дерева. Літературний нарис. "Карпати", Ужгород 1971, ст. 203	1.45	Українка Л. Кримські рядки. "Крим". Сімферополь 1971, стор. 144	1.00
Ніженець А. М. Г. С. Сковорода. Заповідні місця на Харківщині. "Прапор", Харків 1969, стор. 62	0.65	Чернівці. Фотоальбом. "Мистецтво". Київ 1971, стор. 72	3.15
		Шаховський С. Українка Л. Критично-біографічний нарис. "Дніпро", Київ 1971, стор. 130	0.95

УВАГА: До замовлень на \$1.00, просимо прислати 20 центів на поштову оплату.

Замовлення з грошми присилайте на адресу:

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West
Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928